

יראה גובה הענק, ושחני קמח (ישעיה מז ב), באמך פתורנו כמשמעו, ואם אין פתרון אלה המילים כמשמעם הם ישפוט לדמות לשון העברית ולשון הערבית, והנני אעריך לך מקצת דברי העברית אשר פתורנם כמשמעם בערבית, להוריעך כי שתי הלשונות רומות זו לזו, אבל יש ביניהם דברים חילוף באותיות עי"ן בגימ"ל, וסמ"ך בשי"ן, ושי"ן בה"ל, ווי"ן ברל"ת, וחי"ת בכ"ף, התבונן בהם, פן תכשל בחילופיהם ואלה הם.

אנן	שרך אנן הסדר	שיר ז ג	חמת	יקח להם חמת מים	בראש' כא יד
אין	אחי מאין אתם	בראש' כס ד	חשף	חשף וי" את זרוע	ישעיה נב י
אתא	אתא בקר וגם לילה	ישעיה כא יב	חסם	וחוסמת היא	יחזקאל לש יא
ארון	וישם בארון במצרים	בראשית נ כו	חפר	באר חפריה שרים	במדבר כא יח
בחיר	בהיר הוא בשחקים	איוב לו כא	חפז	יחפז וזנבו	איוב מ יז
בהק	בהק הוא פרח בעור	ויקרא יג לש	חפן	ומלא חפניו קשרת	ויקרא טו יב
ברא	ברא אלהים את	בראשית א א	חרף	קיץ חרף	בראש' ח כב
בר	בר ולחם ומוון	שם מה כג	חרב	חרב בסף	צפניה ב יד
גיר	כאבני גיר מנופצות	ישעיה כו ט	חשב	וחשב לו חכהן	ויקרא כו יח
גז	יד כספור על גז	תלים עב ו	חתם	חזתם על יד ימיני	ירמיה כו כר
גף	יגישו הולחות	נחמיה ו ג	חתן	יתרו חתן	שמו' יח ב
גבל	שרשרות גבלות	שמות לש טו	חתף	הן יחתף	איוב ט יב
גדל	גדלים תעשה לך	דברים כב יב	חלום	חלמתי הלום	בראשית לו ט
גדר	גדר מזה וגדר מזה	במדבר כב כד	טהר	טהרתי מהטמאתי	משלי ד ט
גרש	גרש כרמל	ויקרא ב יד	טמא	כי טמא נורו	במדבר יב
גפן	גפן ממצרים חסיע	תלים פ ט	טען	משועני חרב	ישעיה יד יט
דהם	כאש נדהם	ירמיה יד ט	ים	טבעו בים סוף	שמות טו ד
דלח	לא תדלחם רגל אדם	יחזקאל לג יג	יום	יום ולילה לא	בראש' ח כב
דלף	דלף טורד ביום סגריר	משלי כו טו	כל	וכל בשליש	ישעיה מ יב
דפק	ודפקום יום אחד	בראש' לג יג	כביר	כביר מאבך ימים	איוב טו י
הא	הא לכם זרע	בראש' מז כג	כהל	כחלת עיניך	יחזקאל כג ט
הרם	הרם בעברתו	איכה ג ב	כילף	בכשיל וכליפות	תלים ער ו
זב	זב עמקך	ירמיה מט ד	כנע	או אז יכנע	ויקרא כו מא
זבוב	זבובי מות יבאש	קהלת י יא	כנף	תחת כנפיו	תלים צא ד
זה	ולא יזה החשן	שמו' כח כח	כפר	כפר לעמך ישראל	דברים כא ח
זכר	זכרני אלהים אחי	בראשית ל ד	כפל	כי כפלים לחושיה	איוב א יו
זהם	וזהמהו חתו	איוב לג כ	לחם	ולחומם כנללים	צפניה א יז
זהר	וזהירו כוזהר דרקיע	דניאל יב ג	ליש	ליש גנור בבהמה	משלי ל ל
זהל	וזהלתי ואירא	איוב לב ו	לבט	ועם לא יבין ילבט	הושע ד יד
זעם	לא זעם יי	במדבר כג ח	לעז	מעם לעז	תלים קיד א
חש	וחש עתידות	דברים לב לה	לפת	ויחדר האש ולפת	רות ג ח
חבר	והברת את חמש	שמות כו ט	למד	מבין עם תלמיד	דה"א כה ח
חדר	חדר בחדר	מ"א כב כה	לעב	והיו מלעבים	דה"ב לו טז
חטב	מחשב עצך עד	דברים כש י	מהר	הריבו עלי מהר	שמות לד יב
חלק	ואנכי איש חלק	בראש' כו יא	מהר	סופר מהיר	תלים מה ב
חמר	ויין חמר	תלים עה ט	מס	וימסו אסוריו	שופט' טו יד

מץ	כי אפס המץ	ישעיה טז ד	פצל	ויפצל בהם פצלות	בראשית ל לו
מרט	כי ימרט ראשו	ויקרא יג ט	פתל	נשתולו אלהים	שם ל ו
מעך	מעכו שדיחן	ידחקאל כג ג	פקח	פקח נא את עיניו	מ"ב ו יז
משל	להבין משל ומליצה	משלי א ו	פרש	פרש מעלה ולהב	נחום ג ב
מרח	וימרחו על השחיין	ישעיה לה כא	צאצא	וצאצאך מעך	ישעיה מח ט
מתי	למתי אעתיר לך	שמות ח ה	צאן	צאן אובדות היו עמי	ירמיה נז
מרק	ואת המרק שפך	שופטים ו ד	צבע	שלל צבעים סיסרא	שופטים ה ל
נף	להנפה נים	ישעיה ל כח	צר	וצרת הכסף	דברים יד כה
נא	אל האכלו ממנו נא	שמות יב ט	צלם	אך בצלם יחהלך איש	הלים לו ו
נם	לא ינום ולא יישן	חלים קכא ג	צבר	ויצברו אוהם	שמות ח י
סכן	ובוקע עצים יסכן בם	קהלת י ז	צהר	עבד ובקר וצהרים	הלים נה יח
סובא	כי סובא וזולל	משלי כג א	צהל	אל אשה רעהו יצהלו	ירמיה ח ח
סכן	שוב ילד מסכן	קהלת ד יג	צמא	וצמאון אשר אין מים	דברים ח טז
סמך	סמכני באשיות	שיר ב ה	צהב	ושטר צהוב	ויקרא יג ל
סגד	יסגד לו וישתחו	ישעיה מד יז	קש	יאכלמו קש	שמות טז ו
ספק	וכלה סעפיה	ישעיה נז י	קר	קור וחזם קיץ	ברא' ח כב
ספק	ספקו עליך כפים	איכה ב טז	קרח	בקדוחו אש המסים	ישעיה סד א
ספר	לקח את ספר החוריה	דברים לא לו	קץ	וקץ עליו העש	שם יח ב
סתיו	כי הגה הסתיו עבר	שיר ב יא	קדש	קדש ילי כל בכור	שמות יג ב
עזק	ויעזקו ויסקלחו	ישעיה ה ב	קצב	ויקצב עץ	מ"ב ו ו
עבר	דודי חמק עבר	שיר ה ו	קטף	וקטפת מלילות	דברים כג כז
עלם	בן מי זה העלם	ש"א יז נו	קם	ולא קם ולא זע	אסתר ה ט
עזר	יקומו ויעזרוכם	דב' לב לח	קבה	אל הקבה וידקור	במדבר כה ח
עמוק	עמוק עמוק מי	קדלות ז כד	קצף	ותאנתי לקצפה	יואל א ז
עורב	מי יכין לעורב ציור	איוב לח מא	קשח	תקשחיו לבנו	ישעיה סג יז
ערב	בערב היא נאה	אסתר ב יד	רוק	לא דחשו רוק	איוב ל י
ערס	עשו ערש ברזל	דברים ג יא	רר	רר בשרוי את	ויקרא טז ג
עקר	עקר ועקרה	דברים ז יד	רץ	ואת מי רצותי	ש"א יב ג
עשן	עלה עשן באפו	ש"ב כב ט	רנה	פצחי רנה וצהלי	ישעיה יד ו
עקד	ויעקד את יצחק	בראש' כב ט	רבץ	רבץ כאריה וכלביא	ברא' מט ט
ערק	ועורקי לא ישכבון	איוב ל ז	רחב	רחב לא מוצק תחתיה	איוב לו יז
פור	פור עצמות חונק	תלים נז ו	רחל	וכרחל לפני גזויה	ישעיה נג ז
פח	ילכד בפח	ישעיה כד יח	רמח	ויקח רומח בירו	במדבר כה ז
פחם	פחם לנחלים	משלי כז כא	רפד	רפוני בתפוחים	שיר ב ה
פמיש	מחליק פמיש	ישעיה מא ז	רשם	את הרשום בכתב	דניאל י כא
פלג	פלג אלהים מלא מים	תלים סה י	רתם	רתם המרכבה	מכיה א יג
פלח	עד יפלה חץ	משלי ז כג	רמה	סוס ורכבו רמה	שמות טז א
פנק	מסנק מנער	משלי כט פא	רקיע	ידו רקיע בתוך	בראשית א ו
פער	סערו למלקוש	איוב כט ג	רחום	רחום חונן יי	תלים קג ח
פצם	הרעשחה ארץ פצמחה	תלים ס ד	שיר	ושדת אוהם בשיר	דברים ז ד
פצח	סצחי רנה	ישעיה נד א	שנת	אם אחן שנת לעני	שם קלב ד

שמות כו א	שש משור	שור
דברים כה נו	ובשליחה היוצת	שליא
ויקרא ו כא	ומורק ושטף	שטף
ימיה יח פו	שביל עולם	שביל
במדבר לה לג	אשר שפך בה	שפך
איוב מו י	גם שב גם ישיש	שב
ויקרא יח כח	ושרש לפשע	שרט
משלי כג ב	ושמה שכין בלעד	שכין
יואל ב ח	ובעד השלח	שלח
בראשית' לה כז	והנה תאומים	תאם
דברים יג יז	והיתה תל עולם	תל
תלים סח יא	תלמיה רוח נחת	תלם
קהלת יב ט	חקן משלים הרבה	תקן

ודברים רבים כמו אלה במקרא רומים ללשון הערב וכתבתי קצותם, למען דעתי כי חכם כמודך המעש יורנו על הרב, ואם תאמר מודה אני כי הלשון העברית דומה ללשון הערבית, אבל איך תאמר מעצתי בהרב, ולא יאמר מעצתי כי אם ברומח, אודיעך כי החרב בפסוק הזה הוא הרומח, כי יש לנו במקרא חרב במקום גרזן וחרב במקום סכין, החרב במקום הגרזן, הכתוב כי חרבך הנפת עליה (שמות כ כה), והחרב במקום סכין, הכתוב ויעש לו יהושע חרבות צורים (יהושע ה ג), ובהקרא הגרזן והסכין חרבות, יודון כל אנשי לבנות, כי כמו כן יקראון הרמחים, ולא נעזי המצדחים.

ותבחר ותקרב לפתרון הערב ממועני החרב בחרב נדקרים. דונש פתר לשון ערבית היא ודקירה היא, ונופל אצל רומח בלשון ערבית ולא אצל חרב, ולכן אמר דונש כי חרב יקרא כל דבר כמו חרבות צורים אשר הם אומלים, כי חרבך הנפת עליה אשר הם מקבות חרשי אבן, וגם חרב זה רומח הוא, אמת אמר כי כן הוא, אך לא בזה, כי כאשר נמצא ברומח דקירה ויקח רומח בידו וידקור את שניהם (במר' כה ח) כן בחרב נמצא דקירה שילוף חרבך ודקרי בה (ש"א לא ד), ואנשים מדוקרים (יד' לו י) תרגם יונתן משענין, ובזאת תרע כי ננים דבריי כי בלשון הערבית לא נמצא דקירה ומענה כי אם ברומח, ובלשון העברית תמצא דקירה גם בחרב כאשר פרשתי. ויכול להיות ממועני חרב מדקרי חרב כמשמעו. ולא רומח, ויעקב יג וישמח.

ואשר כתב דונש לבאר ממועני, וכתב כי שוים הם ערבי ועברי במקצת, כמו אבן, אבן, אחא, ארון, בחיר, בחק, ברא, כדי להודיע כי לשונות העברי והערבי רומות זו לזו, אבל יש ביניהם חילוק באותיות, ע"ן בנימ"ל, וסמ"ך בשי"ן, ושי"ן בתי"ו, ווי"ן בדל"ת, והי"ת בכ"ף, לחנם כתבם [כי הם] מועטים ומשתנים, כי רוב לשון הערבי אינו דומה ללשון העברי, והעברי לארמי קרוב, ברברים לרוב.

עין מחברה צד 107 ע"א

וכנה. ואברה כי הפותרים הראשונים חצו ושנו באמרם כי וכנה אשר נשמה ימינך (תלים פ פו) הוא שם הנפן, רק אך פתרונו לשון (ב) בקשה, וזה פתרונו אמר כוננה הנפן אשר נשמה ימינך, ופתרון הראשונים טוב מפתרונו. כי השמות באים על פנים רבים, והבקשה לא באה ולא תבא ולא תקום ולא תהיה עלי משקל, וכנה מן הפעלים השניים לא הניקד קמץ גדול כנקידת וכנה כי אם קמץ קטן בשתי נקודות, כמו בנה צבאך וצאה (שופטים ט כש), קנה אל ימי (תלים כו יד), צוה שיועזת יעקב (שם סד י). כן בשלש הנפוחות וגם יתכן להיות ל ש"ן.

וכנה יתכן לכוון ולהכן והאומנם הוא כן לפי רוב מזמורים. וכנה אשר נשמה ימינך אמר דונש כי לא יתכן פתרון מנחם אך פתרון הראשונים יכון אשר אמרו כנה שם הנפן, ולא יתכנו דבריהם, כי אינם רק דברי נבואה, כי כאשר הביאו ראיה מועמד מנצר שרשיה כנו (דניאל יא ז) אינה ראיה, כי פתרונו על כנו כאשר נמצא באותו ענין ועמד על כנו מעבור דונש הדר מלכות (דניאל יא כ), ועוד כתב שם ועמד על כנו נבזה ולא נתנו עליו הדר מלכות (שם יא כא), כי מה ענין גפן אצל בת מלך הנגב אשר עליה

ניבא ועמד מנצח שרשיה בנו, ולא נאמר בו על
 יצן הנקבה נהפך לזכר, והאומנם פתרון מנחם
 נכון אשר אמר: וכוננה אשר נשעה ימיך.
 ואשר חשב דונש לחכמה בהשיבו עליו כי יאמר
 רבה צנאך, צוה ישועות יעקב, קה אל יי',
 חלמיה רוח, כלה בחמה כלה, ולא יאמר נָקָה
 צוה קה כלה, כמו כן לא יאמר נָקָה כי אם
 נָקָה כינוי מן ובשם ישראל יכנה, אבל מלשון
 הכנה יאמר נָקָה, לא צדק דונש בזה ולא הניע
 לסוד הדקדוק בואת, כי מן רבה יאמר נָקָה,
 מן צוה צוה, מן קה קה, מן רוח רוח, מן
 כלה כלה, ומן נהה נהה, ומן זן יאמר הכן,
 מן קם חקם, מן שב השב, מן רומם רוממה
 או רומם, מן כנן כוננה או כונן, אך מן
 חנן יאמר חננה, מן סב סובבה, מן חנן
 חנינה, ומן סב סובבה, ואם חסול האות
 השניה מפני הדגש בלשון משקל קל או חזק
 יאמר לפי הדקדוק (ז) סָבָה כמו סובבה, או ממשקל חזק כמו סָבָה, או ממשקל קל סָבָה, כמו
 זכרה לי (נחמיה ה יט), שמרה זאת (רה"א נט יח), ומן חנן יאמר חנה כמו חננה, או ממשקל
 חזק כמו חֲנָנָה, או ממשקל קל כמו חֲנָנָה, כמו זכרה לי, שמרה זאת, כי כאשר לא יאמר חנה
 סבבה (פ' לצייוי היחיד), כן לא יאמר חנה סבה, וכאשר יאמר חנה סבבה מן חנן סבב^(ז), כמו
 כן יאמר מן כנן כננה או יאמר כוננה או יאמר כננה, וכאשר יאמר כננה כן יאמר כנה במקום
 נָקָה או במקום נָקָה או במקום כננה, כי כן דרך הנונין והביינין והמיינין השניות מן סבב חנן שמם
 נוסלות והדגש במקומה כמו לא חננם (דברים ז ב) כמו חֲנָנִים, נָקָה כמו נָקָה, רני כמו רונני,
 יסובני כמו יסובבני, ישומו מן שמם, ובאותן החיבות אשר תקרא התיבה עם האות השניה באותן
 הברות תקרא בנא הדגש מקום האות השניה, ואם תאמר לא תמצא לשון כוננות בלא וי"ו כי אם
 עד יכונן (ישעיה סב ז) כוננה עלינו (תלים צ יז) מן כונן, ולא יאמר מן כונן לא כננה ולא כנה,
 הלא מצאתי סובב וסבב, כי ונהר יסובבני (יונה ב ד) מן סובב, וסבו את העיר (יהושע ו ו),
 ובא אליה מלך גדול וסבב אותה (קהלת ט יד) מן סבב, ולפי הדקדוק יתכן להיות סבה מן סבב או
 כמו סובבה או סבבה, כמו כן יתכן מן כנן כנה כמו כננה או כמו נָקָה או כננה, ואולי גם כננה
 אשר הוא מן כונן אם יקרה בו דגש ישוב להיות בלא וי"ו להיות כנה, כי כל הדומים לכונן לא
 מצאנו בהם דגש עם ויודם, ומכל הפנים דבר ידוע וכנה כמו וכננה, ועוד כי לא מצאנו ברוב
 מומרים כפל מלה של שם דבר ענין אחד במקום בתחלת פסוק שני כי אם באותו פסוק עצמו, וזה
 פתרון הפסוק: שוב נא הבט וראה וסקוד גפן זאת וכוננה אשר נשעה ימיך על מכונה, לגזור
 פרצותיה אשר פרצתה דדריה ועל בן אמצתה לך, כמו כן שוב נא הבט משמים וראה, אך לקרוא
 שם חדש לשם, השמר ואל און אל תפן.

ה), חלמיה רוח (שם סה יא), כלה בחמה
 כלה (שם נט יז), וכאשר לא יאמר באלה
 כינוי (ז) נָקָה צוה רוח כלה, כן לא יאמר נָקָה
 בקמיצה גדולה ולא נָקָה בקמיצה קטנה, במקום
 כוננה כי אם נָקָה, אבל יאמר נָקָה בקמיצה קטנה
 כינוי מן ובשם ישראל יכנה (ישעיה מד ה),
 ונָקָה מן אם ענה חענה (שמות כב כב), ופנה
 מן פנו דרך יי', (ישעיה מ ג), ורוח מן יחזה
 דעת (תלים יט ג), ורוח מן לא יחזה רשע
 (איוב לו ו), ונסה מן לא אשאל ולא אנסה
 (ישעיה ו יב), ונקח מן ונקח לא ינקח (שמות
 לד ו), ורצה מן ירוצו דלים (איוב כ י), וקצה
 מן מקצה גרלים (משלי כו ו), ופתח מן יפתח
 (שמות כב טו), וחזרה על האמת וחמם
 אל תשחה.

(ז) פי' מלת כנני צוה, לחיות המצוה קורא וסבבה לאש
 המצוה.

(ז) פי' מן היה ראוי לומר לפי הדקדוק, אך כי באמת לא נמצא כן לציוו.
 (ח) כפי' תחת וכאשר יאמר חננה סבבה מן חנן סבב, כתוב, כמו מן חנן סבב חנה, והדברים חתומים לפי
 הענין, כי לא יתכן מאמר כמו כן הבא אחרים. ולפי התקון אשר תקנו יתבאר דברי ר"ת בקל. רצינו
 לומר אם לא יתכן לפי הדקדוק חנה סבבה, לא יתכן גם כן לבנות מן חנה סבה, אולם אם יתכן חנה סבבה
 מן חק סבב, יתכן גם כן כננה מן כנן שהוא שורשים הכפולים כפתח. וכאשר נורה כי יש לומר כננה, כן
 נורה כי יש לומר כנה. המעריך.

כסותים, ופחתר קוצים כסודים (ישעיה לב) ענין הירוש הוא, באמך אין לו דומה, ויש לו דומה מלשון ארם אשר לא חומר (ויקרא כה ר) לא תנסה בה מתרגם, ופחתר קוצים כסודים קוצים כרותים, וכמו כן שרופה באש כסודה (תלים פ יז) שרופה באש כרותה, והתבונן למלה ותחי בלבך הרותה.

כסותים וכסותה אשר באש שולחה הלא זאת הנכוחה כרותים חמורים. קוצים כסודים, ושרופה באש כסודה, פירשם מנחם יחד ופירשם לשון הירוש, ודונש פתחם תרגום של זמורה, אך יען לא נמצא זמירה בקוצים גם לא זמירה להשחית, פתחם מנחם לפי ענינם, ואמנם יכול להיות משמעם כמתרגם בלא תרגום זמורה, ולהדדים היתה שמחה ואורה,

עין מחברת צד 106 ע"א

כמה. ופחתר כמה לך בשרי (תלים סג ב) לשון חמס (ז) הוא לפי הענין, ואין פתרונו לפי הענין כי אם לשון חורב ויבשת, וראש הפסוק יורה על כן. באמרו אלי אתה אשחורך צמאה לך נפשי כמה לך בשרי בארץ ציה ועין בלי מים, כי אם כמה לך בשרי כמו מים, כי החמס ידוע למים ככתוב וימס לבב העם ויהי למים (יהושע ו ה), יסאמו כמו מים (תלים נח ח), ולא

וגם על זאת אתמה מנחם עד כמה אלי תמס דימה לתאות הבשרים. כמה לך בשרי מפי ח"א, ונכון פתרונו כאשר אמר דונש כפל מלה של צמאה לך נפשי, כמה לך בשרי יש חורב לך בשרי, ובבראשית רבה כן פירשו כנמחות הללו שמתאוות למים, וירחמו עלינו מן השמים.

יתכן לפרש כמה בארץ ציה נמס בארץ ציה לכל בעל חושיה, כי אם יבש בארץ ציה, כי ארץ ציה היא ארץ החריבה ויבשה מנורת כחורב בציון (ישעיה נח ח), ואם תאמר אם ציה היא ארץ חריבה, אך יתכן לנו לפרש ציה גם חום יגולו מימי שלג חרבה גם חום יגולו מימי שלג? כי יש לנו במקרא שמות ופעלים (ז) במבטאם שוים, כמו ציה שהוא שם, ציה גם חום שהוא פעל, ואלה מהם: חמאה וחמאה, צעירה וצעירה, יחף ויחף, גבוה וגבוה, חמאה שם, הכתוב בממלכה החמאה (עמוס ח ט), וחמאה פועל, הכתוב נושא עון ושע חמאה (שמות לד ו), צעירה שם, הכתוב והצעירה גם היא (בראשית יט לח), והצעירה פועל, הכתוב והצעיר כצעירתו (שם מג לג), יחף שם, הכתוב כאשר הלך עבדי ישעיהו ערום ויחף (ישעיה כ ג), ויחף פועל, הכתוב מנעי רגלך מיחף (ירמיה ב כה), גבוה שם, הכתוב על הר גבוה עלי לך (ישעיה מ ט), וגבוה פועל, הכתוב אל תבט אל מראהו ואל גבה קומתו (ש"א יו ז). ועוד יש לנו שמות ופעלים עוברים במבטא שוים. מי האיש היירא ורך הלבב (דברים כ ח) שם, כי ירא מהביש אל האלהים (שמות ג ו) פועל שעבר, וכמוהו וכי ימות מת עליו (נמדרו ו ט) שם, ושמואל מת (ש"א כח ג) פועל שעבר, ורבים כמו אלה, וכשקולים עלי ציה, התבונן גם אל חמק פליליה, בפשר כמה לך בשרי בארץ ציה, מן הרדחה מן חושיה.

(ז) תקרא יראה כי פסחתי על שתי הפעמים במחברת שרש כ ח, אם יש לקרוא שם חמס במ"ס אר חמס במס"ד. ושעירה שם כי הוא חמס, אבל פסאן ויתבאר כי הנרמז חמס מלשון וימס לבב העם. והמעין תבונן כי השעירה בלי דאות בספר דונש ור"ת לא רחקה גם היא מדעם. ומלת חמא בכתובה בנטיס ויין אשר לי בלתי חמק נתקנה בדי החכם ר' יעבב.

(ג) פ"י יש שמות התאר ושמות הנבנים מן הפעלים שוים במבטא. חמס ע"ד.

וחלקה וכרמים מצודים וחורים
לכל אנשי דמים ואל מורדי אורים.
לא יפנה דרך כרמים גם בזה לא דקדק מנחם
ללמוד חתחון מעלין, כרמים מקלקה, כי לא
יפנה דרך כרמים כמו כרמים ויחיים, כי דרך
שודרים נים וביבשה לא יתנו לב אל חלקת
שדוחים וכרמיהם ויחיהם, נב יראים לבא
שם לעבדם ולשמרם כי יקשום שם ויהרגום
ולא יפנה שם ולא יסור לראות, לכן דרך קללה
בהם, וצדיקים יכיר מעבדיהם, וישלח ברכה
במעשה ידיהם.

כרמים. והנאת לא יפנה דרך כרמים (איוב כד
יח) במחברת ר"ש, ואין הוא כי אם במחברת
כ"ף, והחלקה הכתובה בספוק תורה על הכרמים
לא על השפלים ורמים, ככתוב קל הוא על פני
מים הקלל חלקתם בארץ לא יפנה דרך כרמים,
ופתרון לא יפנה דרך כרמים, לא יראה דרכיהם,
כי מקללי הם במגוריהם בקללת חלקת שדותיהם,
בתגובותיהם, והודה לאמת לנתיבותיהם, ואל
תאמר עוד לכרמים רמים, ולא לנשרים שרים
(בשרש בשר), ולא לאנכים נכים (בשרש נך),
ולא למיזחים זחים (בשרש זח), ולא לבוששים
שכים (בשרש בשם), ולא לעלעים לעים (בשרש

לע), ולא למקמים תקמים (בשרש תקף), ולא למציקים בצוקים (בשרש בצק), ולא לקונים
מתקנים (בשרש חקן), ולא לנסיסים בנסים (בשרש בנס), ולא לשוממים שתומים (בשרש שחם),
ורבים כמו אלה אשר השרשת ענפיהם, ושרשת שרשיהם, החבונן בהם, והשיגם במחלוקותיהם,
פן חדיה כחכמים בעיניהם, הכטלים בעיני נוחניהם.

עין מחברת צד 40 ע"א

בחרצב מה סכמ וכרכב כי סכמם
הלא הוא איש חכם וראש הנבונים.
לא נודע לי מה מצא דונש במנחם עול אם חברו
עם רשפש וולעפה וחריצנות וזוריר ורפסורות,
כי לולי מנה הכל היה כותב גם כרכב וכרסם
וחרמש וקרדם ועקרב, כי לא הפירד מנחם
הנקראים בסמיכה כרכבו עקרב קרדמו מאותם
הנקראים בסמיכתם חרמש ורפסורות, כי למען
הם מארבע אותיות הזכרים, וכמו כן הרבה,
צורי יאיר נרי ולא יכבה.

כרכב. וכתבת בראש ספרך יש לנו במקרא
מלים רביעיים מעט מועד, ואלה מהם, רפפש,
ולעפה, וזוריר, ורפסורות, חריצנות, כרכב
המובנה (שמות כו ז), וכרכב המובנה לא יעלה
במספר הפעלים, כי הוא מן השמות אשר לא
נמצא בפעלים, ואחא מודה כי הוא שם,
באמך במחברת כ"ף כרכב המובנה הוא כמו
שפת המובנה, ולו הביאנו השמות עם הפעלים
הרביעיים היינו מוצאים מהם רבים כמו כרכב,
כרפס, עקרב, חרמש, קרדום, ספרד,
ואם תאמר אני מודה שהוא שם והביאותיו

עם הפעלים למען כי ראייתו מפעל בסמיכה, ככתוב כרכבו מלמטה (שמות לח ד), אשיבך כי אין
הסמיכה כורה על השמות, אם יתפעלון ואם לא, כי כלם כמו כן יסמכון, וכאשר נאמר בסמיכת כרכב
כרכבו, כן נאמר בסמיכת כרכם, ובסמיכת קרדום קרדומו, ובסמיכת עקרב עקרביו.
ולאחר השרים בסמיכת עקרב שיר תהלה לרב חסדאי ריש כלה⁽¹⁾, ובג⁽²⁾ דקד חרבו, ונשך
עקרב, בשבתו במסיבו, למשפש אביונים, ⁽¹⁾ ר"ל ראש ישיבה. ⁽²⁾ בכ"ל ירר.

עין מחברת צד 102, 127, 137, 150.

כרכב. והנאת כרכב, וצנצנת, וסנסנים,
וערער, מן פעלים השניים, וקץ ורדרד מן
השלישיים⁽¹⁾, ולא יורו מן הכהנים הלויים.
⁽¹⁾ נראה כי צ"ל הרביעיים.
וצנצנת וסנסנים וערער ורדרד מן הנפולים השניים ורביעיים המה, ולא ידעתי מדוע הפירוש מנחם

מרדד ולא מצאחי מקומו, לכן לא מצאחי פעמו, ואם על כרכרות (ישעיה סו ד) אמר, יען מצא מנחם שלחו כר (ישעיה יו א), גם בזה לא תפש דונש כי לא מצא מרדד דר כאשר מצא מרכרות כר, גם כי לא כווננו שניהם בפתרון כרכרות וכו', כי כרכרות כמו מרכבה מרקה ומכרכרת, ולא שם בהמה, כי אם כמו משפח ומכרכר (ש"ב ו יו) אשר פתר מנחם מרקה, ושלחו כר הם כרים מצאן, כי מישע מלך מואב היה נוקד, והשיב למלך ישראל מאה אלף כרים ומאה אלף אילים צמרי (מ"ב ג ד), והשמר בו אל תמר.

דונש

עין סהברת צד 102 ע"ב

ר"ת

ובבש לכסא **למשען יעשה** **ומאחריו נושא** **הנסמך בקירים.**
ובבש בזה לכסא לא כדברי מנחם אשר פתר ענינו מעלה כי שש היו לו ולא שבע ככתוב ושש מעלות לכסא, ואם האמר הוא הלוח הגדולה הנתון תחת המעלות הגולשות, היה לו להכתב וכבש בזה למעלות, ולא כדברי דונש אשר פתרו לשון ארמית ככתוב וחשק וכבש, אם כן היה לו להנקד קבש בזה ובכסא בלשון פעל, גם כי לא הוזכרו במלאכת הכסא בספר מלכים, ומאחר אשר כל מלאכת הכסא נתפרשה בספר המלכים, וגם נתפרשה כמו כן בדברי הימים כולל, רק כי בספר מלכים כתב שש מעלות לכסא וראש עגול לכסא מאחריו וידות מזה ומזה אל מקום השבת (מ"א י יט), ובדברי הימים כתוב ושש מעלות לכסא וכבש בזה לכסא מאחריו וידות מזה ומזה אל מקום השבת (דה"ב ט יח), פתרינו לפי הענין, כי וכבש בזה לכסא מאחריו שבדברי הימים הוא וראש עגול לכסא מאחריו שבמלכים, והוא כעין קלונש עגול או שגל עשויה כעין כיסא מאחריו אשר היה כובש ונשען עליו מאחריו בהסמך עליו, ומאחריו במקום מאחריו במלכים, שאחריו מאחריו פן יפול בהשען, והזקף שעל מאחריו יוכיח, ונקרא של אחריו מאחריו שהיה אחריו וכובש בהשען עליו מאחריו. ושל מזה ומזה נקראו ידות יען ביריו נשען עליהם, וזה פתרינו, וכבש שן מצופה בזה לכסא מאחריו לאחור בו מאחריו, ככתוב בספר מלכים וראש עגול לכסא, ואין כל מלאכת הכסא בשני הספרים, דברי ירצו כעל מובח פרים.

עין סהברת צד 112 ע"ב

לעשות קיבוץ ולאגור ולספוט, פירשתי **ולזה הרבה.** והבאת במקומו ולזה הרבה בחשובות אסופות, (קהלת יב יב), במהברת למ"ד, אבל אחרי כן פתחת פתח לא היה פחד י, באמך יתכן

להיות מגורת הנח, והגיון, וישבות ה' מיסור המלה, ולהג כמו ולהגות, ובדבר הזה הורענתו כי לא ידעת כי טעם ולהג ממילא כמעט הלעג השאננים (תלים קנ ד), וגם ראינו את דלחץ (שמות ג ט), ויבא גם הוצב אחרי הלהב (שופטים ג כב), אם ישיר הנחש בלא לחש (קהלת י יא), אשר ה' בהם מן היסוד כלמ"ר ולהג, וגם הבינותו כי לא בנתה משקל הלשון העברית, כי כל הפעלים השניים אם בתוספת למ"ד יפעלון, לעדי עד לא יפתחון עלי משקל ולג, וכה יפעלון: לבא בדר י"י (ישעיה ל כט), לגור בשדה מואב (רות א א), למוג לב (יחזקאל כ כא), לנוס שמה

(י) מכאן יתבאר כי גם לעיל צד 53 בהשגחה בשם כס הנרמא הנכונה פחדת ולא פחדת, כי המליצה הזאת הייתה שגורה בפירוש דונש, ע"ש.

(בראשית י ט), לשום לאבילי ציון (ישעיה סא ג), לשוח בשדה (בראשית כו סג), לצור ציד (בראשית כו ה), לחור להם מנוחה (במדבר י לג), לחוג את חג הסוכות (וכריה יד יח), וכאשר לא יאמר לבא, לצר, למג, לנס, לשם, לשח, לצד, לתר, לחג, כן לא יתכן יאמר לחג, במקום לחגות, ובינה וחדל מאמרי רעת לשגות.

דונש

עין מהברה צד 117 ע"ב

ר"ת

אמת כי המולק במול עורף בולק ואין אדם חולק בדברי הסופרים.

ומלך את ראשו אמת אמר מנחם כי ענין שחיטת עוף הקרב הוא, כי מן העורף מליקתו ובראש עצמו, ומחזיר סימנים כלפי עורף ומולק הסימנים ובשפולו של ראש בצפור, ולכן ענין שחיטת עוף הוא. ומלך א: ראשו מוכיח, אך שחיטה בסכין ולמטה מכל הראש בסימנים ובצואר. וחלילה למנחם מלהעלות על לבו עלילות רונש, כי לדברי דונש אם עלתה על לב מנחם כבדרך המינין לא היה מפרש ענין שחיטת עוף הוא, כי אם לשון שחיטה בלא ענין ובלא הענין. ודונש ומנחם שרים ודבריהם קרובים, ושניהם כאחד טובים.

ושחטו, ושחט את בן הבקר (ויקרא א ה), ושחט את הצפור החיה (ויקרא יד ה), ולכן נאמר כי לו היתה המליקה כשחיטה לא אמר ומלך את ראשו, כי אם ומלקו או ומלך אותו, והתבונן ואל חשנה בתורת אל ודתי.

עין מהברה צד 120 ע"א

ומורטה נשלף וימרט יאלף וחלד החולף מנוור במגזירים.

למען היה לה ברק מורטה פתר מנחם שליפה, וכן יתכן. כי נחשת מורש (מ"א י מה) יוכיח כי שליפה אשר אמר מנחם לא היא כשליפת ההרב מתערה כי אם שליפת החלד מנחשת, ושליפת החלד מן החרב כשליפת השער מן הראש. כי לא עשה מנחם שתי מחלוקת ימרש ראשו, ולמען היה לו ברק מורטה. אך אמר ימרש ואמרטה פתורנו לפי ענינו, ורצה לומר נשלף מאליו ונשלף על ידי אחרים ושניהם בראש, וחרב פתוחה לטבח מורטה, ויהן אותה למרטה, ענין שליפת חלד.

ולבעבור רצה לעשות שניהם ענין אחד פירש לשון שליפת החלד כשליפת ראש הקרב. מה שאמר דונש כי בחלק אחד שם כי ימרש לא הוא, אך לבעבור כתב מנחם פתורנו לפי ענינו בין אמרטה למורטה אמר דונש כן ולא אמר מנחם כן. כי אמר מנחם שליפת החלד ניתן לה ברק, והמרטה אחרי שליפת החלד מצהיב ומבריק החרב יותר הרבה. וזה מוכיח מיקו הרמזים (ירמיה מו ד), ומרש

מורטה. וסחרת למען היה לה ברק מורטה (יחזקאל כא טו) ענין שליפה הוא, ולא הוא כי אם ענין מריקה ולמישה. והדומה לו כי ימרש ראשו (ויקרא י ט) אשר בחלק שני שמתו, והם חלק אחד. כי מרישת הראש מן השער כמרישת החרב מעמימות ומריקת הסיר מחלאתה. ומחכת למען היות לה ברק מורטה תבין כי אין פתרון מורטה ענין שליפה בעבור כי השליפה לא תבריק החרב ואין הברק עקב השליפה כי אם עקב המריקה והלמישה. והזהר ואל תכתב מילה פרושה, כי אם חקורה בחנה דרושה.

ושומץ (ויקרא ו כא), כי אין סתמם של אלה בעלי חלודה. ונחשת ממורש נקרא בדברי הימים נחשת מרוק (דה"ב ד מז), יען הביאותו אל המלך שלמה ממורש מן החלד ומן הסכלת על ידי האש ואחר נעשה נחשת מרוק, וכן הוא דברי מנחם בן סרוק.

דונש

עין מחברת צד 120 ד ע"א

ר"ת

ותמרוק הנשים כמירוק הנחושים
בלחים ויבשים ושמן המורים.
בתמרוקיהן ותמרוק לא נראה דברי מנחם בן
סרוק, אך פתרון נחשת מרוק.
הפעלים ומרק ושטף במים (ויקרא ו כא) ומרקו הרמחים (ירמ' מו ד), והשכילה ואל תרמה מְרָקִים
נאלחים, לתמרוקים נקיים מנקים מרקחים.

עין מחברת צד 119 ע"ב

וימרחו על השחין כמו חיתול תבחין
לדוברי ערך חין ולא כן לממהרים.
וימרחו על השחין פתר מנחם לשון חיתול וטוב
פטר, כי ענין מדבק רשייה בלשון משנה נקרא
ממרח כמו הממרח רשייה, ומנחם כן אמר כי
חיתול מכסה הרשייה אשר תכסה את הככה הוא,
וכן וערפל חתולחו (איוב לח ט) פתורנו כסותו הוא
רדבוק, והחיתול לא חתולח (יחזקאל יו ד) דיבוק איברי הילד בבדי כסותו בקשירות. ולשון חיתול לחבשה
יוביה שמכסים ומדביקים רשייה לחבוש שברי האברים, אך פתרון דונש אשר פירש וימשחו לא יתכן.
כי לא יכון בו על, רק וימרחו השחין בלא על.

עין מחברת צד 78 ע"א

למזה מן זהו כמם מעל נדחה
ויזה תוכחה מזיה לתברים.
ולמזה חיבר מנחם עם לא יזה גם כי שני פעלים
זהו וזהו הם. ופתרון לא יזה לא יסר חגור החושן
מעל האסוד. ודונש פירש ולמזה מ"ם עיקר, ולמזה
חמיד יחגרה הוא חגור. ומזיה אפיקים ריפה
(איוב יב כא) גם הוא החגור וממיה שורש,
ויתכנו דברי שניהם או להיות מס מן היסוד כמו
מלח, מצה, משיח י"י, או לא תהיה מס מן
היסוד כמו מס מכס, מכסת, מן הכוסו, וכוס
אחד יהיה לכלנו, ואבני כיס, וכמו מ"ם מעל, מער
איש ולויות, מן עלה, ומן אל תער נפשי,
ומס במלש, במלנן, כמו לושח, ואותם
המשוררים אשר אמרו אמויחה, אמוח, ונמוח,
ונמוחתי, כלם יכולים להקרא אמויחה אוה
ונמוח ונמוחתי ולא יהיה חסר משקל וחרן ונכונים

ומזה. ובחלק אחר הבאת ולמזה חמיד יחגרה
(תלים קט יש) עם לא יזה החשן (שמות כח כח)
וכבר עבר פתרון יזה (לעיל צד 60) כי הוא כמו
ימער, ונאמר כי המ"ם מיסוד מזה כמ"ם מעיקר
מלח, וכמ"ם משורש מצה והמזה הוא החגור.
ואנשי השם מְרָקִים הראשוני יסרו מ"ם מזה,
באמרו בשיריהם אמויחה ואמוח ונמוח.
ולאחד שְׁרִי הדור הזה בהסירו מ"ם מזה.
בחלקי שמחתי, וזכמה נמוחתי (י),
ואוהתי לקחתי, בנפשי ולבבי.
ימינה תקותי, שמאלה הדרתי,
אחרתי רעיתי, ואמי גם אני.

(י) כן כתיב בשלש הנסחאות, ונראה לי כי צ"ל נוחתי,
לחיתו אוסר לפני בהסירו מ"ם מזה. דאל"כ
היה לו לומר ביסוד מ"ם מזה. חה ברור כי כוננו
היה לומר שהמשורר האחד הפיל מ"ם השרש, לא
כמשוררים האחרים אשר יסדוהו. הפע"ש.

ספריה גני, ושירת ארמוני,
 וישריה חוני, וכספי ודחי,
 חמורי חמדיה, ודורי דודיה,
 ולי על בוגריה, שאנה כלביא,
 וכתבתי לך שלש הבתים האחרונים להוריעך
 כח דבר השר אשר העירתי על דברי כי מ"ם
 מוח כס"ם מלח ומצח, ושמע הצדק חרבר
 לנצח,
 להסיר חגור, ובאמרו לא יזהר הדייר פן יסיר חגור החושן, וצור ינהלנו על מרעה שמן ודשן.

עיין מחברת צד 62 ע"ב

גד. והנאת נצבו כמו נד נחלים (שמות טו
 יח) באחדים מן הפעלים, והוא שם שניים,
 לא נמצא בשמות הנפעלים והוא הדר הגבה,
 והנני בו כרל"ת מן העיקר¹, לעד ממנו לא יעקר, והודה אל האמת ידי לך כבוד ויקר.
 (1) פ' כמו הרל"ת כן הנ"ל שיהם המה מן הסוד.

עיין מחברת צד 129 ע"א

סרבים. ופתרת בי סרבים וסלונים (יחזקאל ב
 ו) מלשון אים מגזרת מסרבין ומרגיזין, באמרך
 בפתרוןך ענין מרדות הם, ולא הם כי אם כמו
 קוצים וחרחים וסלונים וחרולי וברקני וקמשונים
 וחרקים וסרפים וסרבים (נז' לייזן ספחים ושיח') שמוחם במקרא נעשר¹, התבונן לרחב שפת העברים.

עיין מחברת צד 126 ע"א

סוחף. ופתרת משר סוחף ואין לחם (משלי
 כה ג) לשון כליון הוא, ואין סוחף כי אם כרועף,
 והפסוק גבר רש ועושק דלים משר סוחף ואין
 לחם הוא משל לעושק המרבה לעושר לו, ולא
 יעשיר ולא יקום חילו כי מארת י"י בביתו.
 והמשיל החכם העושר אשר לא יצלה ביד העושק
 הארור הרש למשר סוחף עלי ארץ ארורה אשר
 לא תפרה פרי ולא תוציא לחם ולכן נאמר כי
 הסחירה נשכיבה וכדליפה, וכרעפה וכערפה,
 ולמד להביא דברך בשריפה.

אביריך. האם ראשם נמלא טל או רסיסי לילה? ואני אמרתי אך כה פתרון משר סוחף ואין לחם
 מענין המקרא, גבר רש ועושק דלים משר סוחף ואין לחם הגבר אשר עושק רלים רש הוא כי לא
 יוכל להעשיר כי הון מחבל ימעט, וכל העושר אשר ימצא יאבר בענין רע ועל שם סופו נקרא רש,
 (1) מלשון כמנור אורנים שהוא כלי חרישה.

כמו רש עושה כף רמיה ויר הרוצים תעשיר (משלי י ד), אותו חגבר הרש העושק דלים ודומה שיעשר מאד דומה למשר סוּחָף ואין לחם, כי בעת התקשר העבים ובחזקת ירידתם מרמים בני אדם אשר יצמיח מוצא דשא, ושמידים לקראת הגשם, וסוף כי הגשם סוּחָף וסוּחָב התבואה הזורעים ואבר הכל בענין רע, ופתרון סוּחָף כמו סוּחָב כל התבואה עם עפר הארץ, וכמו כן פתרון מדוע נסחף אבירך, נסחפו ונסחבו ולא יכלו לעמוד כי י"י הרסם, והיה הסוּחָב מלפניהם וההודוּף מאחריהם דוגמת יהיו כמוץ וגו' ומלאך י"י רוחה (נחלים לה ח) ודוגמתו אם לא יסחבום צעירי הצאן (ירמיה מש ד) כמו אם לא יסחפום צעירי הצאן להפילם ולהרסם ממעמדם, וכן סחוב והשלך (ירמיה כב יט) כעין נסחף אבירך סחופים סחובים וגשליים, וכן המלינו מלך המלכים.

דונש

עין מחברת דז 118 ע"ב

ר"ת

ומם מסכן שורש אשר פתרונו רש ויחרוש החורש ראות כל היקרים. על שוב ילד מסכן וזכנס נתן בקולו דונש על מנחם לאמר אחרי אשר חיבר מנחם מלחמות במחברת למ"ד ומגבעות במחברת גימ"ל, מדוע לא חיבר מסכן במחברת סמ"ך, כי באמונה אמר דונש ממחברת סמך הוא בעברית כאשר הוא במחברת סמך בערבית, ולא יתכנו רבריו. כי האומנם ממחברת מס הוא שוב ילד מסכן, ובמסכנות, כי עני ודל בלשון ארמית מסכן ועל לשון ארמית נבנה מסכן ומסכנות, ואחרי אשר על לשון הארמית נבנה המ"ם מן היסוד, שהרי בלשון הארמית תאמר כי יסוד אחיך (ויקרא כה כה) ארי יתמסכן אחיך, ולולי לא היה המ"ם יסוד היה מתרגם ארי יתכן אחיך, כמו

פה אל פה (במדבר יב ח) אשר הוא ממלל עם ממלל בלשון ארמי, ואל ירבר עמנו (שמות כ יט) ולא יתמלל עמנו, ולולי היה המ"ם ראשונה של ממלל עיקר היה מתרגם ולא יתמלל כמו ארי יתמסכן, ובואת הדע כי מ"ם מסכן מן העיקר והיסוד, וכן בלשון משנה ערי מסכנות שממסכנות את בעליהם שכל העוסק בבנין מתמסכן, ואחר לשון הארמי נבנה ולא אחר לשון הערבית, ויסוד היא המ"ם במסכן, ומנחם ויעקב ידעו כן.

עין מחברת דז 132 ע"ב

מעוטה. ובחלק אחד הבאת מעוטה לשבח (יחזקאל כא ד) עם התיב עשה ושעם (דניאל ב ד) והם שני חלקים, עשה היא עצה, ופתרון מעוטה לשבח לזוטה לשבח, והדומים למעוטה עוטה אור כשלמה (תלים קד ב) מעוטה תהילה (ישעיה סא ג), ואם תאמר יאנא תמצא כי תולש או תועש החבר, ואמר הנה כתוב הנה היא לזוטה בשמלה (ש"א כא י), בחבר גלית הפלשתי, והדבר הזה הוא ידוע כי כל חבר יקרה

וחרב המעוטה כבשמלה לזוטה ולא הוא מן עטה כעוטה אורים. ואני השיבתי בתשובת תקופה על מעוטה כי מעוטה מן עט והתיב עשה ועיש שהם עצה, עוצו עצה מן עץ ועיש מן עש ציד מן צד בית מן בת קיץ מן קץ ומעוטה מן עט, בעצת הצר (כ"י הצור) לשבח אויביו, וגם עין יאמר מן עין את דוד (ש"א יח ט), אך לכאורה דומה פתרון מעוטה כשמלה לזוטה, ומן עט ולא מן עטה.

חולש וחועפ בשמלה למען יצמוד ברק לשיטחה, ולא חועש (נ"א חועש) עד עת המנחה ביום המלחמה, ולא יודע לעשה ועצה בחרב ענין, כאשר לא יודע למומה בשיריון^ז, ושמע וקנה בינה בכל קנין, תפיץ חכמתך כמו מעיין.

(ז) נסח לידן בשיר יין. ונסח אוקספורד בשיריון.

ר"ת

עיין מחברת צד 134 ע"ב

דונש

יעננה. והבאת וכפים מעץ יעננה (חבוק ב יא) עם הנני ענו בי נגד י"י (ש"א יב ג) שענינו ענין עדות ואין לעדות הכפים על האבן ענין, אבל אם אמרנו האבן חועק והכפים יעננה בקול על הגול והעושק יתכן היטב, וכדבר הזה אמר איוב בהתרחקו מן הגולה: אם עלי אדמתי חועק ויתור תלמידי יבכיון, אם נחא אכלתי בלי כסף ונפש בעליה הפחתי, חחת חשה יצא חות. וחחת שערות באשה (איוב לא לח וג'), וגם בן עוזיאל א' אמנם היטב באמרו במתרגם ארי אבנא

מכותלא צודחה על דאניס לה ושיפא מנו מרישא ענה לה, ועוד אוריין כי העדות מלשון חזה לא נמצא בכל המקרא כי אם בחוספת ב"ת, כמו אם עונינו ענו בנו (ירמ' יד ז), וענחה בי צדקתי (בר' ל לג), ומה הלאהך ענה בי (מיכה ו ג), לא חענה ברעך (שמו' כ יו), לענות בי סרה (דב' יט יו), שקר ענה באחיו (דברים יט יח), וכאשר לא נאמר באחד מכל אלה לא חענה רעך, וענחה אותי צדקתי, שקר ענה אחיו, בלא חוספת ב"ת בלשון עדות, כן לא נאמר כי לשון עדות הוא הכחוב וכפים מעץ יעננה, והודה לאמת ובקשנה, תכבוד כי תחבקנה.

עיין מחברת צד 139 ע"ב

לעות, והבאת עת ללדת ועת למות (קהל ג ב) עם לעות את יעקב דבר (ישעיה נ ד) ולעות את יעקב דבר אין לו במקרא חבר מחובר, ופתורנו לפי הענין ללמד את יעקב דבר, ולו אמרת אין לו במקרא דמיון לא היה כך חסא ולא חסרון, אבל החסא והחסרון בעובד דרך הכשרון, וברמז דבר לדבר ביניהם מרחק רב, כרחוק מורה ממערב, אשר מצינו לעות, ופתורנו י"י נתן לי לשון למורים לדעת ללמד את היעפים סן הצרות דבר בעת לדעת מה יעשו בכל עת ועת להצילם מרעתם, ולהמציא חשועתם.

עיין מחברת צד 135 ע"א

וענה, והבאת בחלק אחד וענה גאון ישראל בשניו (הושע ה ה) עם עני ודל (זכריה ג יב) והוא מחלק הנני ענו בי נגד י"י (ש"א יב ג), וענה גאון ישראל בשניו, כמו וקם' בי כחשי בפני יענה (איוב טו ח), והתבונן למוקד הפסוק

וענה הוא יעיד בפניו לא יסעיד ועמדתו מרעיד עלי שקר דוברים. וענה גאון ישראל בפניו פתר מנחה לשון שבר ולא יתכן אך לשון עדות, כמו וי"י ענה בי כחשי בפני יענה, אך כאשר פתר דונש אשר

האמור וישראל ואפרים יכשלו בעונם, תרע כי גאונם הוא עונם העונה בפניהם ברוש מעלליהם. וי"י ענה בי (רות א כא) כי דמית אלי ענו בכבל רגלו (תלים קה יח), ולא הוא כי אם כמו וענה נאון ישראל בפניו, שהוא לשון עדות, ובי"י יוכיח וענה שהיא רפה כי אין הוא מלשון עינוי, ואם תאמר אך יתכן לך בלשון עדות לפרוש אותו ואמר לא יתכן בו פירוש זולתי, כי האלהי הוא היודע ועדעל כל מעשה בני האדם, אם

שוב ואם רע כאשר אמר יתרוסם שמו ואנכי היודע ועד נאם י"י, אין נמודו ועד קסוף במקרא, בעבור כי הוא כמו והייתי עד במהרה ובמנאפים (מלאכי ג ה) ונעמי כה אמרה בהצדיקה רין האלהים וי"י ענה בי, וי"י הציר עלי פשעי ומצא עוני ועל כן שדי הרע לי, ובהבאך וי"י ענה בי (רות א כא) ויענך וירעבך (דברים ח ג) הודעת הקרובים והרחוקים, כי לא תרע שערי הרפים והחזקים⁽²⁾, באמרך ענה בי רפה, וענה אותי במקום עני, וענה אותי חזק, ועבדי כפני רפה, במקום עבדי רפני (ש"ב יט כו). וצני במקום צני (כ"י עני), וצני במקום עני, והחבונן לאשר אלהים הבינו, ותחת אמרך לחכם הבינו, אמור בידי לא אוכל קום תחנני.

⁽¹⁾ ובי יוכיח ובי, סי' בי של ענה בי, והבת ענה שהיא רפה לחיותה מבני הקל, יוכיח כי ענה אינה לשון עינוי.

⁽²⁾ המצות הכתובה של דונש בתשובה זאת להכות על קרקע מנחם מדוע ראה להביא ענה בי שהוא מבין חקל עם יעקב וירעבך שהוא מבין פועל הדגוש. והביא ראיות להורות כי לפי לימוד מנחם יש להחליף קל בדגוש ודגוש בקל. ועל הקרא להשכיל ולשפוט אם צדקתי בהמתת הנקמות לחיבת החינות פה. כי בשלושת הנסחאות אשר אוזן אין בהם נקדות כלל, וקשה היה עלי להעמידן על מקומותן, ואם מעליה ורב שנוני, י"י יכפר עוני. המעריך.

עין מחברת דונש ע"א ועד 54 ע"ב

והנני לך טוען
אשר בו יוד מעין
והיית המנוחה
ותמלא צנתרה
בגרגרי האמירים.

נכון פתרון דונש אשר פתר עין יעקב כמו יוצאי ממקור יעקב, דוגמת וממי יהודה יצאו, וגם דוגמת במקלות ברכו אלהים י"י ממקור ישראל ברכוהו, ופתרון וישכון ישראל בשטח ברד עין יעקב אל ארץ רגן ותירוש שכן בשטח מצויינין ובניו, ודומה לו משא דבר י"י בארץ הדרך ודמשק מנוחתו כי לי"י עין האדם וכל שבטי ישראל (וכריח ט א) אשר פתרונו כי לה' עין יעקב הוא האדם וכל שבטי ישראל אשר גלו מחלאה לדמשק ידוע דעו בני הדרך ודמשק כי הם לי"י ולא ימשלו עוד עליהם, כי ינאלם י"י אלהיהם, ושנים זתים עליה. כדברי דונש ציירתיים אצל מנוחה ולא עליה, מרס ראיתי תשובתי, כי פתרון עליה בהרבה מקומות אצלה. כמו נצבים עליו (בראשית יח כ) נצב על עולתו (במ'

עין יעקב, והבאת בחלק אחד עין יעקב (דברי' לג כה) עם איה מעין אריות (כחוס ב יב) ומעונתו בציון (תלים עו ג) והם שני חלקים בנויים על שני יסודים, מעין אריות מן השניים, ועין יעקב מן השלישיים, כאשר עין האדם (וכריח ט א) אשר הבאת גם היא בשניים [והיא] מן השלישיים, והיור מיוסד בה כיוור מן אויב, כי במשקל אויב נאמר עין את דוד (ש"א יח ט), והדומה לעין יעקב, על עין המים (בראשית טו ז), ועין יעקב הוא משל לשורש יעקב, וכאשר נמשל האב בעין נמשלה האם בבור, ככתוב הבישו אל צור חצבתם ואל מקבת בור נוקרתם (ישעיה נא א), ואחריו כתב והבישו אל אברהם אביכם ואל שרה תחוללכם, וכאשר נמשלו האב ואם בעין ובבור, כן נמשלו הבנים במים, ככתוב וממי יהודה יצאו (ישעיה מח א) ופתרונו וממי יהודה יצאו, ועוד כאשר נמשל בעין יעקב נמשל במקור ישראל, ככתוב במקלות ברכו אלהים ממקור ישראל (תלים סח כו) והחבונן הממולא

כג ו). אך מנחם בקש לעשות נס בחך נס ואין הענין כן מוכיח, לכן דונש על זה הוכיח,

בינה והכמה כמו בצלאל, לצור (המנוחה) (וכר' ד) הראויה בימי [בן] שאלתיאל, אל (שני דוחים אשר שחלחה עליה, והיו ראויים להיות שתולים בצדיה, ואמיריה נשויים עליה) (3).

(1) פי' לציר. (2) בשתי נוסחאות כתוב לולי. (3) עיין על דבר הפטרה במחברת צד 54 ע"ב.

עיין מחברת צד 81 ע"א

מנחם לא כוזב דבש מפיו [יוזב]
היעזוב העזוב שלנים מצורים.

היעזוב, מנחם ודונש שוים בפתרון היעזוב מצור שדי שלג לבנון אם יתחשו מים זרים קרים נוזלים. רק מנחם פתר היעזוב אדם ואם יתחו בני אדם, כמו היעזוב העזוב. ודונש פתר כן רק בלא אדם, כי אומר היעזוב במקום [היעזוב], כמו אם יתחשו. ועיקר פתרונו לא נודע לי, כי זרים אשר פתרום רפואה ותרופה לא יוכל לקום, כי נרפאו המים (יחזקאל יו ח) רפאתי למים (מ"ב ב כא) כי אני רפאך (שמות טו כא) אשר פתרונו רפא מימך ואת מצאנו, אך המים לרפוא אחרים לא מצאנו. ועוד כי זרים מור ומורר מן זר, וענין מורר פתרונו תחבשות או וריית חובש יבש, ותחבשות לח ויבש לא יתכן למים, וגם מימי שלג נראים עוברים ופוסקים, ככתוב עלימו יתעלם שלג (איוב ו יו), ולכן נראה בעיני פתרון היעזוב העזוב מצור שדי שלג לבנון היורד מצור אשר על פני השדות, כי היאורים מבוקעים בצורות משלג הלבנון ומתפשטים וממלאים את הבקעה עד רבות הנחל אשר לא יוכל לעבור, נאו מי שחו, ושלג הלבנון הוא מקור המים, כאשר אמר המשורר מעיין ננים באר מים חיים ונוזלים מן לבנון (שיר ד טו), ואותו לבנון הוא אותו לבנון אשר אצל שניר וחכמן שהם הרי שלג, כמו שכתבתי אתי מלבנון כלה אתי מלבנון תבואי תשורי מראש אמנה מראש שניר וחכמן (שיר ד ו), ודבר ידוע הוא כי מהררי השלג והלבנון נוזלים ונובעים רוב מעיינות והנהלים הנודלים, ככתוב באר מים חיים ונוזלים מן לבנון (שיר ד טו), אך נחלים השוטפים מן השלג היורד מן השמים עליהם נאמר אתי בגדו כמו נחל וגו' עליהם יתעלם שלג אם יתחשו מים זרים קרים מים נוזלים, ואם יתחשו המים הזרים אשר לא נראו עד עתה ולא נתבקעו ציורות משלג לבנון, אך הם מי באר אשר מצאו להם החופרים מקור, ומקור מן קר וקרים מן קר, והם מים זרים אשר לא ידעו עד עתה, וקרים אשר הקרו החופרים והזולות להמשיכו למרחוק, כי אותם הם מים חיים כאשר אמר רמיה במקום אחר כהקיר בור מימיה (ירמיה ו ו), ומים זרים ונוכרים הם כאשר אמר סנחריב אני קרתי

היעזוב. ופתר היעזוב מצור שדי (ירמיה יח ד) היעזוב אדם מימי שלג לבנון הנגרים מצור שדי, והזולתם לאפס על חול ארץ כל המוצא מימי שלג לבנון המזב לעזוב אותם היישוב בעיני המוצא אותם לעזוב והם חיי עולם, משיבים את הנפש ומחיים את הרוח וממריחים את הגוף, אם יתחשו מים זרים קרים נוזלים, אם טוב לנחש ולאבד מקור מים חיים המועדים לתרופה מים נאמנים נכונים לחיים והחיים תלוים מהם המזב להיותם לאבוד ולנחשה, כי שכחוני עמי, ואך שכחוני עמי ונחשו מעגלי חיים והניחו מקור מים חיים, ונאלו כי לא ידעו ולא הבינו. כל הדבר הזה מראשו ועד סופו כחבת בספק, בפתרונו לא הוספתי עליו ולא גרעתי ממנו. ופתרון הפסוק יקום ויכשר בעיני מישור, ולא יושם יתחשו בפתרון אלי יתחו, ולא יוסף לפתרון אדם בדברו דברים לא הועיל בהם, וכה יתכן פתרון הפסוק הזה, [היעזוב] מצור שדי שלג לבנון אם יתחשו מים זרים קרים נוזלים, כי שכחוני עמי לשוא יקסרו ויכשלו. אם [תאמר] איפה תמצא מלה במשקל יעזב במקום [היעזוב] אומר הנח לנו במשקלי, היעזוב שועך לא בצר (איוב לו יט) [במקום] [היעזוב]. וכמוהו כי מי בשחק יעריך לוי' ידמה לוי' בבני אלים (תלים פט ו) במקום [היעזוב]. כי לו היה יערך לוי', כמו יעריך אותו אחרון ובניו (שמות כו כא) חזק המ"ם ידמה לוי', ואמר ב"ה לוי', והתבונן ודע עניני מעניני.

ושחיתו מים (ישעיה לו כה) וכה פתרון קוצר המקרא, פתרון חזית היעוּב כדברי שניהם ישר. ולפי לשון דונש אשרנו כי הוא הקצר, גם של מנחם קרוב לודאי יותר, היעוּב שלג הדבנון אשר מצור שדי אם יתחשו מים נזכרים אשר לא נודעו עד עתה. והם קרים וניבעים ונחלים האמת אשר לא יענו ולא יתחשו, כי שכחוני עמי ועזבו מקור מים חיים. ואם האמר זרים האמור בסגור דרך גאון, כי כיש מלכות אחרות והקיר שם מים זרים באדמת זרים, זאת לא זאת, כי לא קראם זרים רק למען כי בא המקרא להשמיע כי חפרו בארות במקום אשר לא היה מים, והביא מים אשר לא נודעו, גם בישע' הוא אוסר אני קרתי ושחיתו מים ולא כתב זרים, וקרתי מים זרים ילמד על מים זרים קרים, או מים זרים קרים ילמד על קרתי מים זרים, והעבודה! הן הן הדברים, אך **אברהם הבבלי** פה בספרו אם יתחשו מים זרים כמו אם ינש חו תיבה הפוכה כמו ונשתו מים מהים (ישעיה יח ה). ולפי ענינו כה פתרון היעוּב מצור שלג לבנון, היעוּב שלג לבנון מצאת מצור שדי, אם יחברו ויתחשו מים זרים הן מי הבאר אשר הם נחלים ממקור, וכבוד חכמים הדבר חזק.

ר"ת

עין מחברת דר 131 ע"א

דונש

עדיים הודעתים בעדים או עתים ערנים לא שמעתים ועדיי קשורים.

מה זה היה לדונש, אוסף החכמות וכונש, אשר דימה עדיים לצבאים ואריים וגדיים, וכי לא ראה ענין הנביאה וסוף הקריה, אשר בה ערום ועריה. ואם מקושפת עדיה איננה עריה, וסדר הפרשה כסדר הילדה הילודה. ומולדתך ביום הולדת אותך לא כרת שרך ובמים לא רוחצת למשעי, לשעשע על ברכים, ככתוב ועל ברכים השעשעו

(ישעיה סו יב) והמלח לא הומלח (יחזקאל יו ד), להכרך בשחקי בגדים, כמו ובלוי המלחים (ירמיה לח יא) אשר פתורנו בלוי הקלוקל, כי מלחים פתורנו מקולקים, והחל לא הותלת, להדיק ולקשר סביבך כסות בלוי המלחים כמו וערפל התולתו (איוב לח ט) לשון היתול לחבשה (יחזקאל ל לא), לא חסה עליך עין לעשות לך אחת מאלה להמלה עליך, ותשלכי אל פני השדה בגל נפשך ביום הולדת אותך, ואעבור עליך ואראה מתנוססת ברמך ואומר לך ברמך חיי, מתנוססת כמו נדרסת מתוך נילגולה בתוך הדם כאלו אמר (כ"י אחר) בוססה בתוך הדם, ואומר לך בעורך ברמך חיי ברמך, חיי התרפאי משוורך אשר לא כרת ומן הדם אשר עליך ולא שהרתך מרמך ולא רחצתך, אך גדלתך ורבנה כצמח השדה נתחך, רבנה הוא רגבי יחידה ולא לשון רבים, והיית כצמח השדה היוצא קטן כעת יצמח כן נתחך ותרבי עד שנה ותגדלי עד שנתיים ותבואי בעדי עדיים בהרבה עדים ובהרבה עתים, כי דרך המקרא פורש שנים וכולל הרבה, ותרבי עד שנה ותגדלי עד שנתיים הרי פרט, ויתבאי בעדי עדיים הרי כלל, עד שלש שנים עד ארבע עד חמש עד שש, עד פל עד בחל עד שריים נכוננו ושער הגדלות צמח ועדיך את ערום ועריה ערומה וחשופת ערוה וגם הדם לא רוחץ, ואעבור עליך שנית ואראך חנה ערך עד דודים, כי גדלת להיות לאיש ואשרש כנפי עליך מירשתי אדתי עליך, ואכסך מערוסך ועירותך באדתי, ואשבע לך ואבוא בברית אותך נאום יי אלהים ותהיי לי, קרשתך ודוית אשת בריתי, ומא היית אשת בריתי היה עלי לחל לך כסות ושאר, ואין כסות עם לכלוך הדם עד תרחץ, וארחץ במים מדם תנוסחתך אשר עודנו היה עליך, ואשטף דמך מעליך ואסוכך בשמן, כי אין רחיצה בלא סיכה, ככתוב ורחצת וסכת (רות ג ג) ועודנה ערום ועריה, ואלבישך רקמה ואנעלך תחש ואחבשך בשש ציף, במקום מגבעות לאיש שכתוב בהם ויחבש להם מגבעות (ויקרא ח יג) ואכסך

משי אדרת מעיל, ואעזר ערי, ומה הוא הצרי והב, ואחנה צמידים על ידי ורביד על גרונו, ואחן נום על אפך ועגילים על אוזניך, הרי השלים כל מלבושיה וכל ערייה, ועתה חזור וכולל הכל להזכיר יפיה, ועל אחרון ראשון ותערי והב וכסף צמידים ורבידים ונומים ועגילים ומלבושך שש ומשי ורקמה. שש הוא ציצף החובש, ומלבושך מוסב על שלשלה ומשי אדרת מעיל ורקמה. היא הכתונה פסים, אך המנעל חתש אין בו הדר, לכן לא כפלו, וסלת ושמן ודבש אכלת וחיים במאד מאד ותצלחי למלוכה: וכה פתרון הפרשה ומאד מאד משה דונש על אימורו ערי עדיים בתכשיט והב וכסף, כי אז היתה ערום ועריה, ועור כי אחרי המלבושים באו התכשיטים, ועוד לא יתכן והבאי בתכשיטים, כי מי נתנם לך? אך מנחם אשר חיבר בערי עדיים עם ערי ער חדע וחשכיל מן מוצא דבר כי הוא ידע בכל אלה, ובערי בחיריק ויוד יתירה, והוא לשון עת, ועדיים עתים, ותבאי בעתי עתים, או בעת עתים, ויהיה עת רבוק. ויש לפותרו בלשון עדים הרבה והכל אחד, וכן הוא הפתרון בלי כחד.

דונש

עין מחברת דד 133 ע"א

ר"ת

ועוללתי. ובחלק אחד הבאת ועוללתי בעפר קרני (איוב סו טו), עם ופקרת עולו מעל ציורך (בראשית כו ט), וגם אמרת ירכן לחיות מגורת עולו ועוללו כנפן (ירמיה ו ט) ולא יתכן בראשון ולא בשני כי אין לו דומה במקרא, ופתרונו לפי הענין, ופלשתי בעפר קרני, ויראה להיות פתרונו והבאתי בעפר קרני מן הכתוב בלשון ארמי, דניאל על על אריך (דניאל ב כד) אשר פתרונו בא על אריך, וכמו מתרגם כי תנאו אל הארץ (שמו' יב כה) ארי תיעלון לארצא, והורה על האמת ואותה שמעה, יחלץ אלהים עיניך מדמעה.

והנה הקרן מכוסה בעפר והגוף בשק, ופרושו ועוללתי בעול עפר קרני, כי היה העול מעפר ולא מעץ וברזל. ובלשון הלועזות ועוללתי אי' אי' נאי' בעפר קרני, כי כאשר חאמר ועוללתי בעול ברזל קרני כן חאמר עוללתי בעול עפר קרני, וכחול ארבה ימים עם קוני.

עין מחברת דד 139 ע"א

עשן. וחלקת לשני חלקים עלה עשן באפו (ש"ב כב ט) עם ויעל עשנו כעשן הכבשן (שמות יח יח), והם חלק אחד. ואומר כי לא חלקת אותם מפני המשל כי אם לענין אחד. ועדי ברבר הזה עיך האש הכתוב עם העשן בספוק, והוא אש מפיו תאכל (תלים יח ט) אשר לא הבדלת מאש הם עופרת (ירמיה ו כט), והורה לאמה המנגן עשרת תפארה.

עשן. ושומר לא יישן באפו אם עשן הלא לא ככבשן ולא כקטורים. לא הפליג מנחם עלה עשן באפו מעשן הכבשן בשני חלקים, אך אמר ויעל עשנו כעשן הכבשן ענין שני, ויפה אמר, כי עשן כבשן נראה לעינים, ועלה עשן, יעשן אף, עד מתי עשנת, דוגמא לחימה, ולא יראה לעינים. ואשר אמר דונש כי לא טוב עשה ותשובתו עליו מאשר לא עשה, אש משוי חאל, ומאש הם עופרת, שני חלקים, לא טוב אמר כי גם עשן ועשן לא עשה שני חלקים רק שני ענינים, נראה ואינו נראה כאשר ביארחי.

אך אם מפיו תאכל ומאש חם עופרת שניהם דוגמת אש להם. כי כל עיקר מלאכת שמים ודמות גבוה כמראה אש להם, וענין אחד לשניהם.

ר"ת

עין סתירת צד 133 ע"ב

דוניש

כסות התעלפנה למען תאלפנה
בשלג ובצנה ובתום ובקורים.
 חכם כרונש מרדכי עונש את מנחם להיות בעיניו כמתעטע, בחברו תתעלפנה עם ותתעלף. כי האמנם דברי רונש כדברי חכמי התלמוד אשר בלשון משנה עלוץ הוא פריחת הרוח. כמו דיישינן שמא נתעלפה. וכן נס בעיני היה דומה לשקול אלה המקראות בלשון משנה, ואמרתי בלבי הלא גם מנחם ההכם ראה וידע, ואף גם זאת הפליג הענין. ונתתי לב לתור ולדרוש ומצאתי כדבריו כי האמת כן הוא כי חלק אחד להם כולם. תתעלפנה, ומעלפת ספירים, ותכנס בצעיף ותתעלף כסות בגדים וספירים, וכן ותך השמש על ראש יונה ויתעלף, ויתכסה בבגדים להיות צל על ראשו, וישאל את נפשו למות. ואם כעלוף המשנה, אין קול ואין עונה, ועוד מה תשובה השיבתו בה קול, ההיפך חרה לך על הקיקיון, האמנם הישב חרה לו כי המתעלף הוא מת אם לא תשוב ורחו אליו. אך בבגדים נתכסה ובצפיפה (י) מפני השמש. וכן בניך עולפו שכבו בראש כל חוצות כהוא מכמר (ישעיה נא ד) כאשר התוא מעולף במכמר, כן בניך מעולפים במצודים וחרמים וברשת ברגליהם, וכן כל עצי השדה עליו עלפה, עליו נתכסה. וכן הענין מוכיח ביום רדתו שאולה האבולתי כסיתי עליו את תהום ואמנע נהרותיה ויכלאו מים רבים ואקדיר עליו לבנון וכל עצי השדה עליו עולפה. ואחשוך עליו לבנון אשר לא נראה עליו וכל עצי השדה עליו עלפה עליו נתכסה. כי גם עצי השדה לא נראו עליו. ולמטה באותו ענין הוא אומר וכסיתי בכבודך שמים, מחמת הכיבו גדול העשן ומכסה השמים. והקדתי את כוכביהם. הנה הענין מוכיח כי כסות וקדירות ועלף ענין אחד הם. אך אם תאמר נתעלפה בלשון משנה, מה ענין פריחת רוח אצל כסות וקדירות ואצל עצי הלבנון אשר [אין] בהם רוח, ותתעלפנה הבתולות היפות לא יתכן פריחת רוח לפי הענין, כי אמר הנביא הנה ימים באים נאם יי' אלהים והשלחתי רעב בארץ לא רעב ללחם ולא צמא למים כי אם לשמוע את דבר יי' ונעו מים עד ים ומצפון ועד מורח (עמוס ח) פתורנו מים סוף ועד ים פלשתים, וממדרג ועד הגדור ישושו לבקש דבר יי' ולא ימצאו, ביום ההוא תתעלפנה בצעיפים הבתולות היפות והבחורים בגדיהם מפני החמה ומפני הצמא ללכת לשוטט אחרי דבר יי', וסחרון בצמא בעבור הצמא. כי יהיו צמאים לדבר יי', אך אם בפריחת רוח הוא מדבר, מה ענין היפות, ועוד הלא בכשרי הדור הכתוב מדבר. ועוד כי אמר לא צמא למים, אך תתעלפנה תתכסנה. על כן אמר תתעלפנה הבתולות היפות בצמא, תתכסנה הבתולות היפות והבחורים בצמאם אל דברי הצור ללכת כל צמא למים אשר תאב הוא לשמוע את דבר יי', אך הנשבעים באשמת שומרון ואמרו חי אלהיך דן, וחי דרך באר שבע ונפלו ולא יקומו עוד (שם), כי הם עזובים אורחת יושר, אבל המתעלפות והמתעלפים באשרים ובצעיפים לבקש את דבר יי' לא יהיה להם כן. וסחרון בצמא בעבור הצמא כמו כי בדבר אשר דור עליהם (שמות יח יא) אשר פתורנו כי בעבור הדבר אשר דור עליהם, כי אמר יתור עתה ידעתי כי גדול יי' מכל אלהים. ואחרי אשר יצאו ידעתי כל אשר היה למצרים על אדמות ישראל היה, כי עד עתה הייתי אומר מקרה הוא היה למצרי כאשר אמרו פלשת' בהכות הצור בם על דבר הארון, והכו בשחרור'. ובכל מקום אשר היה הארון בא שמה הייתה מחומה רבה בהם. ואף גם זאת בשלוח אותו אמרו אם דרך בגבול יעלה בית שמש הוא עשה לנו את הרעה הגדולה הזאת, ואם לא וידענו כי לא ירו נעלה בנו

(ז) בכו"ב רב ספירת, ונ"ל לנרוס רב ספירת כדמצינו בכלים פ' כל כלי עץ. צפירת אחת, פ' ספוט ונפול.

מקרה הוא היה לנו (ש"א ו' ט), ופתרון כי בדבר אשר ודו עליהם כי בעבור הדבר אשר ודו עליהם, ויגיד עליו כי ידעתי כי הידור עליהם והעש לך שם כיום הזה (נחמיה ט' י), גם זה התעלפנה הבחולות הישות והבחורים בצמא פתרונו בעבור הצמא, ולכן בו יתכן כאמור הבחולות היפות, וכל אמרותי אלה צרופות.

דונש

עין מחברת צד 134 ע"ב

ר"ת

כערוער. והבאת בחלק אחד נוסו ומלשו נפשיכם ותהיינה כערוער במדבר (ירמיה מז ו) עם והיה ערוער בערבה (ירמיה יו ו) והם שני חלקים, הערוער הוא עץ מצצי המדבר, וערוער לא ימצא במקרא שם עץ כי אם שם המקום, ככתוב מערוער אשר על שפת נחל ארנון (דברים ב לו) ותהיינה כערוער במדבר על ערי מואב נאמר ככתוב על ערי מואב, כה אמר ד' צבאות הוי אל נבו כי שורדה הבישה נלכדה קריתם הבישה המשגב ותהה (ירמיה מז א), ואחרי הפסוק הזה אומר ליושבי הערים האלה נוסו מלשו נפשיכם ותהי עריכם כערי ערוער הנחרבות אשר נבא עליהם ישעיה, עזובו ערי ערוער לעדרים תהיינה ורבעו ואין מחיר (ישע' יו ב), והתבונן בפסוק זה כי בין עצומים יפריד.

עין מחברת צד 139 ע"א

ועורקי. והבאת ועורקי לא ישכבון (איוב ל יז) עם העורקים ציה (איוב ל ג) בחלק אחד והם שני חלקים, העורקים הם הדגים כמשמע בלשון ארמית. ועורקי לא ישכבון הן הגדים כמשמע בלשון הערבי. וכבר הורעתיך כי שתי הלשונו' דומו' זה לזה. ולא נודע לאיוב נסים נסו לו ובנה עליהם. כי אם על נשרו ועצמותיו ועורקיהם, כי הוכה בשחין רע מכה רגלו וער קרקרו, ולכן אמר לילה עצמי נקר מעלי ונ' ואמר לילה ולא אמר יומם כאשר הוא נודע כי כל חולה וננע בלילה יפול מכאובו וינוע וימוג לבבו, ולא ישכבון עורקי ולא ינודו ידיו. כי התפעם ודחו והודו שנתו מעיניו, והתבונן לדבר דבר על אפניו.

ועורקי לא ישכבון מנוסי כי יריבון **עצמי יכאובון** בלילה ניקרים. **פתר** מנחם ועורקי לא ישכבון כמו העורקים ציה, מבטח מנוסם בארץ אשר היא צייה אשר הם עפים ובאים במצודות צורים להשמן שם. וכן בלילה עצמי נקר מעלי ועורקי לא ישכבון. ומבטחי מנוסי לא ישכבון הם הלימים אשר יאמר בבקר תאמר מיתן ערב (דב' כח יז), לא ישכבון אין בהם שכינה והנאה, כאשר יאמר ואם שכנתי ואמרתי מתי אקום ומדר ערב ושבעתי נדודים. עדי נשף (איוב ו ד) כי בלילה החולה כואב יותר. ושניהם פירוש מבטח מנוס מעו, כאשר יאמר העורקים ציה אשר לא רצה לפרש הבורחים ציה בזה הבין כי דעת מנחם להיות פתרון ערק מבטח אך לדמותו קצת למנוס תפש דרכו כן. ולדברי דונש אשר פירש גידים לא מצאנו חבר להקרא גידים עורקים רק בלשון ערבית, ואינם ראינו. כי גם וגידיו לא ישכבון לא יתישב, כי אינו דרך המקרא. ואני אומר העורקים ציה הבורחים ארץ צייה, ועורקי לא ישכבון מוסב על אשר למעלה, ועתה עלי חשפתך נפשי ואחוזני ימי עוני. הנה עוני לימים לילה, לילה עצמי נקר מעלי, מלבד עוני היום, ועורקי לא ישכבון, וגם מבריתיו לא ישכבון, כי גם בלילה לא ישכבון מלרדפני אליפו ורעיו. ובלשון עורקי לא יתכן לכתוב לבעל לשון הקדש לאמר מעריקי, כי מי אשר היה בקי בלשון הקדש היה יודע כי עורקי כמו מעריקי, כאשר יאמר אז הלמו (שופטים ה כב) אשר פתרונו נהלמו. וכן אמר איוב לחביריו אל תרדפוני כמו אל כי תאמרו מה נרדף לו (איוב יש כח) וכל הנרדף הוא בורח, וזאת היא הווה על

הורה, כי יאחזוהו ימי עוני. וגם הלילה עצמיו נקר מעליו ורודפו יקלו, כי גם בלילה לא ישכנו אך ירדפוהו ויעריקו את איוב, ותביאנו ברכות כשלג בהרי יוב.

ר"ת

עין מחברת צד 113 ע"ב

דונש

יעלעלו כיעלעו ומן הדם נבלעו ושתו גם לעו והיו שכורים.

חיבר מנחם יעלעו דם במחברת לע ואמר כי העין הראשונה יחרה, ודונש דימה כי למשרת חשב אותה מנחם לכן אמר להוסיף ע"ן על שמלאכתו בינה ויאמר **ענבים אבל ושתה**, ומן המלכים יוציא עין ויהיו המלכים **חט ספר נו צדק**, והוא לא כן דימה ולבנו לא כן יחשוב, כי אחרי אשר העין הנוספת בתיבה יעלעו בראשונה אינה נוספת את המלה אנה ואנה לא תקרא משרת, כאשר בארתי למעלה (צד 9) בחשוב' סי"ח ורל"ח. הבאים במתפעלים, וכן עין שניה אשר בעושים לא לשרת באה ולא להסב את פני המלה, כי ידע מנחם אשר עין וכל אותיות חט ספר גוע צדק לא תבאנה לשרת, אך לדמות לחיבות הדיועות כתב בראש ספרו בתחלת מחברת ב"ח (צד 43 א): ואלה מקצת המילים הנהחמים בעורף, שלשם, ששם, ריקם, עועים, מחספס, שרשרת, שלשם משלש, ריקם מריק, עועים מן עוה, מחספס מן חספ, שרשרת מן שרש, ואלה מקצת המלים ערושי אות למבראשונה: אוזנרחה מן זכר, שלהבת מן הבח, תרגלתי מן רגל, יעלעו מן לע, לקחת מן קח, ועל פי ראשית ספרו חבר כל אחת לפי פתרונה, ומכל אלה אשר חבר חבין כי ידע מנחם כי לא למשרת באו אך חוספת כמו מסרת וקבלה הם בידו, ולרמות רומה לרומה חסרם וחברם, חדע כי לקח אשר פתר הנה מקח חבר לקח במחבר' למ"ד וקח במחבר' קוף, והיה כח ביד מנחם לעשות בשתי מחברות ומשמעות אחד, אך עמל היה בעיניו כי מעשים הם ורי לו בכך, ועל אשר אמר דונש על מחספס ועל עועים ויעלעו, היה יכול להשיב על אתמול ועל אורוע ועל אגורה ועל אסוך ועל אשמינים, אשר הוא עצמו פירשו שמנים, ומדוע חלק בין הפרקים להורות באחד ולחלוק באחר? אך לא דיקק דונש לראות ברברי

יעלעו דם. ואמרת כי העין הראשון מן יעלעו דם (איוב לש 1) לא הוא מן היסור, וכן העין השני מן וד' מסך בקרבה רוח עושים (ישעיה יש ד), וברבו הוה דמית אות העין לאחר מן האותיות המשרתים בראש המלים וסופם, המשרת כעין יעלעו דם בראש המלה אות הנון, באמרנו ינשאו מן ישא, ונפצו מן יפץ, וישרת בסוף המלה כעין עושים נכתוב המונים המונים (יואל ד יד) מן חסו גויים (חלים מו ו), ובראותם האות הוה בספרך משרת בראש המלה וסופה, בקשתי להוסיפו לך על סימניך במשרתים והוא **שמלאכתו בינה** יכולתי עד אשר הפכתי סימניך לסימן אחר והוא **ענבים אבל ושתה** וכבא העין במשרתים [כן יבא במלכים] כאשר עיניך רואות מעשה סימניך במלכים ח"ס ספ"ר גו"ע צד"ק, ועתה אם תחפץ להשיב סימניך על משפטם הראשון הורה [כ"ן] מן היסור עין יעלעו דם ועושים, ואל תהי מן התועים המהצ'י, כאשר עקרת אותה הע' מן יעלעו דם ועושים, יעקרו בורים אחרים עין ולא יערבו לו ובזיהם (הושע ט ד) ויאמרו הוא ירבנו לו, ואל יעשקוני זדים (חלים קיש קב), ויאמרו הוא אומר אל ישקוני זדים וכה יעשון לכל מלה בראשה עין, אשר לא ילאו את האלהים בחסידים את העין מן ואת אלהי ישראל יעריצו (ישעיה כט כג) במשקל יעלעו דם אשר הסירות העין מראשו, ועל משקל עושים יאמרו שבעים בלחם נשכרו (ש"א ב ה) הוא שבים בלחם, וגם שלשים ועל רבעים (שמו כ ה) יאמרון הוא ועל רבים, ובאמרם בואת לא תוכל לסלק את דבריהם כי בענין הוה כמודך כמודם, ואם תאמר לא יסור העין מן יעריצו ולא מן שבעים כי אינם כפולים כעין יעלעו ועושים, אומר אם כן איפה עליך להורות כי אמת יאמר המדמה שרש ישי (ישעיה יא ו) אלי אשר שר לך' (חלים ז א), כי השין בשרש כפול כעין בעושים, וכן תורה לו אם חסר השין הראשון

מנחם חיחנו, כי לא מעה מנחם בואת כי נם
חיבר מקצתם במחברת חסרון אותיות, כי
למען הרחיב פירוניהם, חבר בחסרונותם.

מו (ד), וכן עשה בשלש ושמש, וכל מלה [אשר] נבנתה עלי זה המשקל, ולא חוכל לומר זה
המשקל מעות ומעוקל, ודע כי דעת לבבון נקל.

עין מחברת צד 8 ע"א

וערבה לי עשקה שנתי המתיקה
נדורה ומתוקה לנפשו על מרים.
אשר אמר דונש עשקה חסף קמץ בספר,
בספרנו הוא בקמץ, וגם לפי דבריו הלא לא
הביא מנחם עשקה ואמצה ועצלה כי אם מפני
הה"א אשר היא רבת פנים, כאשר הביא
למעלה: אנה לידו (שמות כא יג), עם בנה
כעש ביתו (איוב כו יד) בראשית מחברת אל"ף
(צד 8 א) במלאכת ההא אשר דם אינם שוים
רק בהא האחרונה לשמוש ענין אחר, גם אמצה
לי הביא אשר פתורנו כמו ממני עם עשקה לי
ופתורנו כמו כן ממני, ויען פתרון לי שלשתי
אלה החבות כמו ממני חזרים יחד והפירים מן
זכרה לי, אשר פתורנו זכור לי, ואין לי אשר
עמו כמו ממני כי אם כמו לי ממש, ואודיע
כי תבא הא על ממני ועל לי, וזרעה לי כי חסר
במחברת אלף בראשיתם וחילופם על ידי סיוות
סופר בין עשקה לי ואמצה, ובין עצמה ירבה
ועצלה, כי אלה שמות הדברים ואמצה ועשקה
אינם שמות דברים, ואין שמושי האין שלהם

שוים, ופתרון המקראות כן: כסוס עגור כן אצפצף אהגה כיונה (ישעיה לח יד) כמו וכיוצא בהנה
נהנה (ישעיה נט יא) ופתורנו מקוצר רוח אהנה כיונה, דלו עיני למרום: נשאתי עיני למרום
להתחנן לך, עשקה לי ערבני שנותי ותנומתי אשר נגולו כמני, כענין שנאמר ונגולה שנחם אם
לא יכשילו (משלי ד יד), ערבני, הערבים עלי ושכנתי וערבה שנתי, וכן קצרו של מקרא, וי
עשקה לי פתורנו השינה אשר עשקה ממני את עצמה, כמו הלמו עקבי סוס אשר פתורנו נהלמו,
ערבני ערוב אותי בה, מה אדבר ואומר לו והוא עשה, ארדה כל שנותי על מר נפשי, מה אדבר
אשר הצור עשה מה שאמר עלי, ונדרתי כל שנותי ותנומתי לבעבור כי נפשי מרה לי, ארני
עליהם יחיו: על שנותי הנדודות וחיו עצמותי, ולכל אשר בהם חיי רוחי, ולכל אשר בהן חיי רוחי
יזכר כי יחיו מוסב על העצמות אשר לא נזכרו כי אם למעלה נזכרו, שכתוב כארי כן ישבר כל
עצמותי, וזה הוא וזכרון העצמות אשר אמר עליהם ולכל אשר חיי רוחי, הם העצמות והאברים
אשר הנשמה תלויה בהם אשר הזכיר למעלה בכארי כן ישבר כל עצמותי, ותחילתי ותחייני ותחזקני
כמו יחלמו בניהם (איוב לז ד) ותחייני, כן נראה בעיני פתרון הפרשה, ורבינו שלמה זקני
פתרה צד שני, כי כן בחר הוא ולא אני, ופתרון אמצה לי יושבי ירושלים אמן ממני יושבי
(1) הפהר מן תשעה ענבה (יחזקאל כג יא), וכן ולא פתחתי אליך (ירמיה ב יט).

עשקה לי. והבאת בראש ספרך באמרי
מלאכת הה"א בסוף המלה בחלק אחר וי עשקה
לי ערבני (ישעיה לח יד) עם עצלה חפל תרמה
(משלי יט טו), ועצלה לא ירמה לעשקה לא
בפתרון ולא בנקדה, כי עשקה לי הוא קמץ חסף
בלשון בקשה במשקל זכרה לי (נחמ' ה יט) קרבה
אל נפשי (תלי סט יט) ועצלה הוא פתוח, שם
הפועל [במשקל] ענבה ופתחה ז, ואם תאמר
איך יתכן לאמר עשקה לי, או שמרה לי בלשון
בקשה, במקום עשקני או עשקה אותי? ואמר
יתכן היטב, כי כאשר יאמר אל נא רפא נא לה
(במדבר יב יג) כן נאמר רפא לי, ורפא אותי,
ורפאני, וכמוהו יואב ואבשי אחיו הרגו לאבנר
(ש"ב ג ל), וכמוהם חבור עצבים אפרים הנח
לו (הושע ד יז), וכמו ובשנה שלש למלכו
שלח לשירי לבן חיל ולעובדיה ולזכריה ולנתנאל
ולמכיהו ללמד בערי יהודה (דה"ב יז ז), וגם
ערבני יזכיר כי עשקה לי לשון בקשה הוא ולא
שם הפעל, והזהר מן תמל בפתרון מעל.

ירושלים, כן יאמרו אלופי יהודה בלבם הנאים עם חיל עם ומדינה לצור על ירושלים, כאשר עשו בתחלת מלכות שאול, שנאמר והעברים היו לפלשתים כאחמול שלשום אשר עלו עמם במחנה סביב ונס המה להיות עם ישראל אשר עם שאול ויהונתן (ש"א יד כא), ואלה הדברים כהו"תן.

דונש

ע"ן מחברת צד 140 ע"א

ר"ת

פניה. ואמרת כי הנספה פניה (שיר ב יג) אין לו דומה ופתרונו לפי הענין ניצניה, ולפרש כמו כן לפתי לא יתכן. כי מני שום אדם על ארץ לא נראה לעץ התאנה נצנים כמו בעצי הפזחים והרמונים והשקרים והותים והגפנים, ואם תאמר הנצנים הם הפרי או הפאורות או הדב' ספק יכחישך בהביאך (מחברת צד 41-א) הנצנים נראו בארץ (שיר ב יג) עם ויוצא פרח ויצץ ציץ (במדבר יז כג) צץ המשה (יחזקאל יז י), והורר ובחמא לא תבשא.

סמדר בגפנים כפנה בתאנים והמה ראשונים בראשית בכורים. פתר מנחם לפי הענין פניה כמו נצניה, והיה דעתו לפתור לפי פירוני החנשה אשר פתרוני לפי חבורו מתקה פניה (צד 66), ולא אמר מנחם כמו נצניה אשר בתאניה אשר אין לה נצה, כי אם כמו נצניה של שאר אלנות מעלי נצה, ודונש תנאות עליו ימצא, אשר השיב לו כי אין לתאניה נצה.

ע"ן מחברת צד 141 ע"א

פגרו. ופתרת אשר פגרו מעבור את נחל הבשור (ש"א ל י) אשר נשאר, באמך אין לו דומה, ויש לו דומה מלשון ארם, הפסוק המתרגם כי הרס תהרסם (שמות כג כג) ארי פגרא תפגרינו, ופתרון אשר פגרו אשר נהרסו ונחלשו, ואם תאמר מבשא פגרו פעלו הוא, ולא נפעלו, ואמר כאשר התשובה הזאת עלי כן היא עליך, באמך בפתרון נשאר ולא השאירו, אבל אודיעך כי יש לנו במקרא פעלו במקום נפעלו כמו נשאר, ויש לנו פעל במקום נפעל, כמו עוד יצא הקטן (ש"א יו יא), וכאשר מצאנו פעלו במקום נפעלו כן מצאנו פעל חוק במקום פעל רפה, ושערך צמח (יחזקאל יו ז) במקום צמח, והתבונן ואורך באור צדיקים ישמח.

(ז) בכ"ז אוקספורד כתיב. אשר פגרו מלכת אחרי דוד. (ש"א ל כא).

מקום שמא. כי תהרס קמך (שמות לו) אשר פתרו לשון שבר תרגמוו בחרתנון לדקמו, כי לא משו ממקומם. אך תרגום של הרס הילוך וגירור ממקום המעמד אל מקום אחר. והרס העומד במקומו תיבור תרגום. לכן טוב לדמותו ללשון המשנה (ז), ופתרון מנחם אשר פתר נשאר מעבור יתכן אך [אין] לו ריע, ודונש נמצא מוסף וגורע.

(ז) גם בעל הערך בערך פגרו מרפה דפגרי ביה רבנן אלי אשר פגרו מעבור דשמואל.

ומם מעבור תורה בפגרו פן תמרה ושית שקר מורה למים המאורים. פגרו מעבור את נחל הבשור פתרונו בשלו זה את זה מעבור את נחל הבשור לגבלי לכת אחר דוד, כמו ובשילו המו בארדע וחיל (עזרא ד כג) ובשלו השחנות (יחזקאל יב ג). וכן מצינו בלשון משנה יומא דמפגרי רבנן קרו ליה יומא דשפמא (שב' קנש ע"ב) פירוש דמבשלי רבנן קרו ליה יומא דשפמא, יום תנלחת שפמי בני העיר, כי ביום תנלחת הראשים היה לוקח הספר שכו, אך תנלחת השפמים היתה חנם והיה חדיר, ולמען דבר מועש הוא היה מנהג לגלחם הספרים חנם. ואשר אמ' דונש פגרו תרגו' הרס תהרסם פגרא תפגרינון ופתר אשר נהרסו ונחלשו מעבור לא יישר בעיני, כי אל יתרו לעלות (שמו' יב כד) תרגום לא יפתרון למיסק ופתרונו אל יתרו ממעמדם ללכת, וכן פגרא תפגרינון הרס תהרסם ממצבם ותגורם אל

בצלם. והבאת אך בצלם יתהלך איש (תלים) לט' (בחלק אחר עם ויברא אלקים את האדם בצלמו (בראשית א כו) ואין צלם ולצורה ענין בממור הכתוב בו אך בצלם יתהלך איש, כי הוא מגורת חשך וצלמות (תלים קי'), ואומר כי וי"ו ותי"ו צלמות כו"ו ותי"ו אלביש שמים קדרות (ישעיה נ ג), ואם תאמר למה הונע וי"ו צלמות והונה וי"ו קדרות, אומר לא להוסיף על שלשת אותיות יסודיה ולא לגרע מהם. כאשר נראה הור שור במשקל אחד והונה בקבוץ וי"ו תורים והונע וי"ו שוורים, לא להוסיף ולגרע מן העקר' ככתוב בקבוץ חור תורים ובקבוץ שור בגלגל שוורים וזכו (הושע יב יב), לכן נאמר כאשר קדר יסוד קדרות וקוררים, כן צלם יסוד צלמות ולא סדרים (איוב י כב), וכמו אלה מונחים ומינעים דברים רבים במקרא נודעים, וכענין אך בצלם יתהלך איש אך הבל יהמין יצבור ולא ידע מי אוספם, לא ידעו ולא יבינו בחשיכה יתהלכו, ולא יתכן לנו לאמר כי האדם יצבור הנכסף בצלם ובצורה כי אם בחכמה ובנבון ועצם היר ואמץ הוורע, ככתוב כחי ועצם ידי עשה לי את החיל הזה (דברים ח יו) וכמדתו כי אמר בכח ידי עשיתי ובהכחתי כי ננוותי (ישעיה יג), ועוד אבאר לך כי לו היה אך בצלם כמו ויברא אלקים את האדם בצלמו לא נכצא ענין לאמר ויצבר, ולא ידע מי אספם, כמו לא ידעו ולא יבינו, שני הסוקים זה לעמת זה ערוכים, וחציהם על היתרים דרוכים, ללגות מעקשי הורכים, עלות, וכן יקרה, אָן אָנָך. כל ראשית חיבות אשר המה יסודות נפשות הנה והנה, אך בסופי החיבות אשר אינם יסודות לא הסובינה לפתח גדול, גם כי בפתרון צלמות צל קָת חובה אחת כשמים, וצלמות כולו יסוד, כי כל וי"ו ותי"ו שימוש אחרית חובה, וכן וי"ו ומ"ם כמו אחרית החתימה לא תנוע בפה להיות בפחת גדול, גם כי או ישתנה הניגון להיות למעלה מן הפתח גדול. ועל זה לא תלמד ראייתו מן תורים ושוורים אשר לא ישתנה הניגון מן הפתח גדול, ולכן לא יתכנו רברי דונש, אך פתרון אך בצלם יתהלך איש כה פתרונו: אמר המשורר הם לבי בקרבי בהניגי תבער אש וברתי בלשוני הוריעני י"י קצי קץ חום לבי בקרבי ומדת ימי מה היא, הוריעני מה היא מרת בעירת האש בהניגי, אדעה מה דרל אני, עד מתי וכמה אהיה דרל וגוע ודלל אישים, הנה משפחות נתחה ימי מרת ימי מדות קטנות, וחלתי כאין נגדך, ועשה זמני כאין נגדך אך כל הבל הכל הבל, כל אדם נצב סלה, גם האדם הנצב אשר יש לו מצב ומעמד נדחף ונהרס סמצבו ומסממדרו כי הבל הוא, אך בצלם יתהלך איש רק אין לו לאיש לגר אשר יתהלך בצלם אלהים ויחסרו מעט ממנו, ומה יתרון לאדם כאשר אמר שלמה על רוח האדם העולה הוא למעלה, אך הבל יהמין

כי רק הוא המון העמים וכל אדם, יצבור ולא ידע מי אספס, יצבר האדם ולא ביושר הוא בצלם אלהים ולא יצבור בהמות וחיות ודגים, כאשר הוא מפורש והחסדו מעט מאלהים אשר הם בצלם ובדמות כמלאכים אך עץ החיים נחסר ממנו, והוא המעט בעמדו חיו ונבדו והדר תעשרו תמשילו במעשה ידך כמו שמפרש וחולך, וזה קוצר הפתרון יצבור האדם כמה צבורות יצבור כסף יצבור בר כחומר מלבוש יצבור עשר וילכדה, כי יצור אל עיר ולא ידע מי אוספס לאותם הצבורות כי ימות בפתע פתאום אך איש נכרי יאכלנו, וכן הוא אומר באיוב על הרשעים אם יצבור כעפר כסף וכחמר יכין מלבוש, יכין וצדיק ילבש וכסף נקי יחלוק, בנה כעש ביתו וכסכה עשה נצר, עשיר ישכב ולא יאסף עניו פקה ואינו (איוב כו), וכן דרך בני אדם בנא עתם ודורשעים בלא עתם, ועתה מה קרית י"י תוחלתי לך היא, מה אקה כי אם לך היא תוחלתי, ויען שפחות נחתה ימי האדם והאדם שפל כעין האומר בסוף המזמור השע ממני ואבליגה מעט בשרם אלך ואיני, ומדת שחת סדני ודנני.

דונש

עין מחברת ד' 150 ע"ב

ר"ת

מנחם העמית בצמת תיו הצמית צמתך. והנאת מבעד לצמתך (שיר ד א)

בפעלים השלישיים, באמרך המהלכת האחת צמתו בבור חיי (איכה ג נג), והמהלכת השנית מבעד לצמתך. ולא יתכן להיות מן השלישיים צמתך עד אשר יהיה כמו כן רקתך אשר הבאת בשניים והם במשקל שוים, ולהביא רקת בשניים וצמה בשלישיים, הוא נגר כל החיים, ואבאר לך כי תיו צמתך הרפה הוא כשרש ד"א הנקבה אשר יחפך לחיו בסמיכה, כמו היה חזיקך, חלה חלחך, מלה מלחך, רקת רקתך, צמה צמתך, ולו היה החיו בצמתך מן היסוד נסמך בחזקה כאשר נסמך חיו שבת, ונאמר מבעד לצמתך חזק בחזקת עולת שבת נצטנח, והחבונן לשער המשקל וולתו, להעמיר כל הדבר על אמתו,

כמו חיו מן אצמית רשעים לבקרים. חשב דונש בלבו לא יחסר כל בו, האמנם חכם גדול היה אך לא דומה הנדון לראיה. כי אמר לו

היה צמתו מן השלישיים היה צמתך דגש כמו שבת שצתך, ומרבתי מנחם השיב עליו כי אמר אחרי אשר בנה מנחם רקתך מן רקת כן היה לבנות צמתך מן צמה, ועל זה היה כמצחק בעניו, ואני אמרתי אך שובו דברי מנחם, כי מפני אשר מצא צמת מן צמתו בבור, צמתתני קנאתי (תלים קיש קלש), לבקרים אצמית (תלים קא ח), דמה בחלק שני אלהם צמתך, גם כי חלקם שניהם לשני חלקים, כי אמר בלבו שוב לבנותו מן צמת ולדמותו לענין צמתו לשון צמיתה וריבוק ועילוף הראש או עילוף הרגלים, כמו צלי

צמתך חשפי שבל (שעיה מז ב) גלי הצמיתה לעבור שבולת. אך לרקתו לא מצא לו דמות בתיו. והעמידו מנחם על מחברת השניים, כי כל תיבה אשר סופה ה"א תויהם רפות בבואם עם שמוש, גם משמותם רקת מקום אשר דא רק מן הבשר, ככתוב ורקות בשר (בר' מא יט) זמן העצמות בין הפרקי. אך אותם אשר סופם חיו כמו שבת אשר הוא יסוד וכל אשר סופם מאותו בג"ד כפ"ת פעמי דגשות בתוספות אות ופעמים רפות, כמו שבת שבתו שבתכם, מחמדהם, משגבי, ויש רפות כמו מעבדיהם (איוב לר כה) משחתם (ויקרא כב כה) ויאמר לרכבו (מ"א כב כד), ולא נמצא כתוב היה אומר מן קשת קשלו מן גנג גנגו כמו מן רכב נקלו, וכן יאמר מן צמת צמתו, ומזה זה היה לרונש להביא ריאה מן שבת לבדו למען יאמר שבת, היה לו לשקול אחר עוחתי (איכה ג נט), מעבדיהם, משחתם, רכבו, החלוקים מן משגביה, ומן מחמדיה, ומן שבתו, ולפרש צמתך מן צמתו בבור חיי, אחרי אשר לא יורה בדגשות כל הדבר כפת, ומנחם ידע את כל אשר הנעשה על פי הדקדוק, כי משקל אחד לשבתי ולרכבי ולעווחתי מן עוהה ולמשחתם שוה דגש והרפה, וכן משגביה ומחמדיה משחתם ומעבדיהם, ויצרנו מנחם ויעקב כי יתנו עדיהם.

ויצעקו, וחלקת לשני חלקים ויצעקו מכל חגר חגרה ומעלה (מ"ב ג כא) צעקה הנערה המארשה (דברי' כב כג) ופתרת אותו עם ויצעק איש ישראל (שופטים' ו כג) ויצעק אביעזר (שופטים' ו לד) כולם לשון קביצה המה וענין אסיסה, ולא הם כי אם חלק אחד. למלחמה ויצעק איש אל רעהו להצביא הצבאות. והתבונן לענין כל מלה ואות, תעלינה לך ארכות ופסאות.

ולא יועק מנהמת לב ומשבר רוח, כי אם לצעק ולהצריח, על אויבכם להניס ולהבריח.

עין מחברת צד 141 ע"א

צפר. ופתרת צפר עורם על עצמם (איכה ד ח) שחר, והפתרון הזה לא נבחר, מפני כי סוף הפסקה למד כי פתורנו דבק. באמרו יבש היה כעץ (איכה ד ח) וגם מאמר על עצמם תבין כי פתורנו דבק, כמו דבק לשון יונק אל חכו (איכה ד ו). ואל, ואל, ועל, באים בכל המקרא זה במקום זה. ובדבק העצם בעור כמוהו כתב בעורי ובבשרי דבקה עצמי (תלים קב ו), והתבונן ובהן טעמך מפעמי.

וצפד כי חסר ו**לחת עור בשר** **בענינו נמסר** **לדורשי חומרים**.

לא כדברי מנחם אשר פתר שחר עורם כי לא יתיישב על עצמם, ולא כדברי דונש, כי על כמו זה לא יבא במקום אל, והיה למחוקק לחקות צפר עורם אל עצמם, כמו דבק לשון יונק אל חכו (איכה ד ו), או צפר עורם **בעצמם**, כמו בעורי ובבשרי דבק עצמי (איוב יט ז), אך חקמטני לעד היה ויקם בי כחשי בפני יענה (איוב מז ח), נראה פתורנו אחר לשון המטשנה נהפשוו הקמטים וכן קומטו בלא ז) עת (איוב כב מז), ופתרון וחקמטני נקמט עורי מחסרון הבשר וזאת היתה לי לעזות ויקם בי, כאשר יקום עד המט באיש (דברים יט יו), כחשי בפני יענה, כחש בשרי אשר הקמט את העור בפני יענה ועיד, ולא כפתרון מנחם אשר פתרו ענין נקשה נפשי בחי (איוב י א), ולפי פתורני יתכן צפר עורם על עצמם קמט עורם על עצמם, כי חסר הבשר ונעשה העור קמטיו ועמד לו העור על עצם. וכן יבין הפתרון קמט עורם על עצמם, כי חסר הבשר אשר בין העור לעצם. ולא יתכן בו נקמט ולא נצפר, כי העור קמט מאליו מפני חסרון הבשר. ופתרון אשר קומטו בלא עת חסרו וקמטו וכלו בלא עתם. ואחרי אשר אין חברים לקומטו וצפר יש לנו לקרבם אל הענין הקרוב, וצור ישראל לשוב עברך ערוב.

בניסח הכתובים שלט כחוב ולא עת, ויראה כי אין זה טעות בדברי ר"ח, כי הוא הוילך ומפרש לחלן טעמים ושולש בניסח הואת, ובמחברת היתה ניסחא אחרת לפניו.

עין מחברת צד 149 ע"א

צחנה. ופתרת והעל צחנתו (יואל ב ז) והעל והימתו ושינופו, והחזימה והצחנה לא הם כשנוף, כי הצחנה והחזימה הם שמות הריח הרע המבאיש באף, ומאמרו ועלה באשו והעל צחנתו תרע כי לא יעלה כי אם הריח, ולא יתכן לנו לאמר יעלה שנופו כמו ועלה באשו (יואל ב ז) כי השנוף פעל מורגש, מובאש ביד ובעין, מן הכותב ורצונו את רגלי איכנה אשנפם (שיר ה ג) פתורנו אשנפם בשיש, ולא

ובאש כפל מלה **לצחנה העולה** **ולא פעל עולה** **מנחם ביצהורים**.

ועלה באשו והעל צחנתו, פתרו מנחם באשו וצחנתו והימתו ושינופו ענין אחד המה, ועלה בדעת מנחם לפי לשון המטשנה אשר יש ריח רע למבואות המטשנות לכן אמר שינופו. ודונש בא עליו מן המקרא שהוא שינוף הרגלים, אשר פתר מנחם עצמו איכנה אשנפם (שיר ה ג) ענין גיעול המדובר ברגלים, אך מנחם תפש פתורנו

לפי לשון בני אדם מסבאות המסונפות ולא יתכן להיות פתורנו אבאיש, והתבונן ואל לפי מינוף המקרא, ופתורנו כפל מלה של באשו, ההי לשגנות רועם, וסוף המקרא כמו בראשו (ז).

(ז) בל"י כתוב וכוף המקרא כס"פ א ש, אשר אין לו שחר. ואי הנדור כמו בראשו, להיות צורת הס' מחלפת לפעמים בכחבים ששים בשמות הסופרים בל, והס' בל, הו"ל בראש. והענין יוכיח כי השערה נכונה, כי רצונו לומר שחללה הכתוב מוכיח על סיועו.

עין מחברת צד 101 ע"א

יצהר. במחברת יו"ד ובמחברת צד"י הביאו מנחם יען לא מצא פעלת יו"ד בשמות דברים כמו יין יצהר וינה חברו במחברת יו"ד. ולמען לפתור יצהירו מן יצהר חברו גם במחברת צד"י, ודונש העליל עליו חנם בעבור כי אמר כי במחברת צד"י עיקרו. ולי נראה במחברת יו"ד עיקרו, כי לא מצינו

לשימוש יוד שם דבר כמו יין יצהר וינה, ואשר אמר איוב בין שורות יצהירו (איוב כד יא), כן ררך שמות דברים, כי מיעקב יאמר ויעקבני (בראשית כו לו), ובעבור זאת לא תפול יוד מיעקב. גם היהודים על שמות יהודה נקראים ויאמר מתיהרים (אסתר ח יו). גם בעבור מתיהדים לא תפול יו"ו וזה"ל אחורונה מיהודה, גם לפנה משפחת הפוני (במדבר כו כג) יוד אחורונה במקום שנים, גם פה בעבור יצהירו לא תפול יוד מן יצהר, כי בהביאך יצהר במחברת צד"י תביא גם יהודה במחברת יוד, ויעקב במחברת עקב, ויוסף במחברת אסף, אך כאשר לא תפול מיעקב ומיהודה ומיוסף כן לא תפול מיעהר, ויבין לדבר צחות לב נמחר. ופתרון בין שורות יצהירו בין חומת הערים יעשו יצהר ויחרו יקבים, ובמסוק למעלה אמר ורעבים נשאו עומר, פתרון ורעבים נשאו עומר הנה דגן יצהר ותיירש גולים, וסביבות הוותים היו עושים חומות גבוהות ושיר מוקף, וכן חמצא בברכת א"שר בשמן, אשר השלים ברכתו בגרול ונחושת מנעלך (דברים לג כה) להיות מוקף חומת ברול וחומת נחושת, ולא יוכל לבוא עליו אויב, כי היה צריך שימור לפי רוב עשרו, ורוב העולם היו באים לקנות שמן, וזה יגיד [על] בין שורות יצהירו, ושורות יגיד על ברול ונחושת מנעלך וכימך דבאך, פרשה למעלה זה אין כאל ישורון והלאה מדבר לכל ישראל וישורון לפי הפשט. אך רבינו שלמה לכל ישראל סברול ונחושת, ולי לא יחנשת.

עין מחברת צד 47 ע"א

דברי אל תשקץ ועורה גם הקץ בצוק עתי הקץ וחבר מספרים. ובצוק העתים וחבר העתים יישר נדך כי כן שוב פרשת, ומה נעמת לי מנחם! גם דברי דונש יישרו בענין רק לא בואה, כי נבדל להשיב ומתוך רחב [שכלו] לא שקל דבר. כי אין להשיב על ובצוק העתים לפותרו לשון צוקה ולא יתכן, גם כי וי"ו יתירה לדבריו. ואשר אמר כי גם למנחם היא יתירה לא שוב פתר. אך לא נתן לב לפתרון גם כי אמר דונש למנחם עם בצק ועריסה חברה למה שכתב בצקת עפר, ולא הלעיג להוכיח בצק ועריסה. וגם לא הוכיח ורגלך לא בצקה אשר

ובצוק. והבאת במחברת ב"ח ובצוק העתים (דניאל ט כה) עם ויאפו את הבצק (שמות כ לש) והוא ממחברת צד"י. כי בסור הבי"ת המשרת ממנו די, וישאר צוק ליסור ויבוא עם צרה וצוקה (ישעיה לו), במצור ובמצוק (דברים כח כג) ממשקל צוק מן השעלים (כמו) ממשקל זוב כי יזוב זוב דמה (ויקרא טו כה). ובצוק העתים פתורנו בצרת הימים, ככתוב עת צרה היא ליעקב (ירמ' ל ז), וכתוב יום צרה ותוכחה ונאצה (ישע' לו ג). לא יום בצק, ולא עת בצק למקרא, כי אין ענין לבצק בעתים ובימים כאשר לא אדע ציין לעריסות בזמנים ובשנים. ואם חאמר איך יתכן פתורנו

כפל מלה למתים, כי חיים כפל מלה למתים, ולולי [מנחם] אמרו שחקו עליו, אך פתרון באשמונים כמתים כמו במחשבים הושיבני כמתי עולם (איכה ג ו). באשמונים פתרונו לפי ענינו מחשבים, ושרי הדור אשר מביא דונש מהם ראה במוח, כם שרי הדור פתרו אשמן חשך, והוא ר' שמעון הגדול אשר אמר בסדרו והנהיג אור והאיר אשמן. וכן הוא האמת, כי אין ענין לשמן עם המת.

דונש

עין מהפכת צד ע"ב

ר"ת

ואמנם נשני וגם תשאני **נמוהם מוצא אני מעטים מזערים.**
תשאני אל רוח תרכיבני וחמוגנני תושיה, נשני אלהים את כל עמלי, אשר פתרו מנחם מן הנחלקים לשנים, על נשני אלהים נראים דבריו, כי הוא כמו ארץ הנגב נתחני. כי נשני דגש הוא ופתרונו נשני. את כל בית אבי. על בנינו ועל בני בנינו. פתרונו נשה ממני את כל עמלי, ואיננו כמו הנני אשר דברו דונש אליו. אך על תשאני אל רוח, לא אמרו מנחם והנה הבל ורוח.
 עם כי נשני אלהים (בראשית מא נא) בדברים לשנים שנים בפתרון, והם כי ארץ הנגב נתחני (יהושע טו יט) הציג צמתוני (זכריה ו ה) בשלם הבשר (מ"א יט נא) וישונו ויצעקך (נחמיה ט כח) אשר פתרונו נתח לי, צמתה לי, בשל להם הבשר, ויועקו אלך, ותשאני אל רוח תרכיבני, כי נשני אלהים את כל עמלי, לא יחלקו לשנים לאמר תשא לי, או תרכיב לי, ולא נשה לי. והכשילך בנשני כי קראת אותו רפה ואינו כי אם חזק כמו כי חנני אלהים (בראשית לג יא), וכאשר לא יבא עם כי ארץ הנגב נתחני כי חנני, היה רפה כי נשני, לא היה עניינו כענין כי ארץ הנגב נתחני, בהפאתך הוגעתי.

עין מהפכת צד 94 ע"ב

ואשא הענין יבאר הבנין **אני מן המנין למשמעות סרים.**
 כי לא אויב יחפני ואשא, פתרו דונש ופשוטו נכון, כי כן אמר דוד על הויפים ועל אנשי ישראל מי יתן לי אבר כיננה (תלים נה ו) ואברז מפני עקת רשעי ישראל, כי לא אויב הראוי להיות אויב יחפני והייתי נושא לו, ולא משנאי התיח ראוי להיות לי שונא, עלי הגדיל והייתי נסתר ממנו למוס כיננה ולברז מפניו. ואתה אנוש אך אתם הויפים ודואג האדומי, אנשים עברים כמוני וכערכי, ולא אוכל להנפק מהם כאשר הייתי לוקח נקמתי מן הגוים, בעבור זה הייתי מתארה להיות לי אבר כיננה, אעושה למרחוק ואשכננה.

חזה ידוע כי האדם הקשה עליו חרפה הארוכה הרבה מחרפת האויב וגם יוכל להסתר מאויבו ולא יוכל להסתר מאוהבו בהגידו לו את כל לבו. ובענין ואחזה אנוש כערכי אלופי ומיודעי גם איש שלומי אשר בשדותיו בו אבל הגדיל עלי עקב, והתבונן ובקנאה עצמך לא תרקב.

ושק על הגלד לבוש עור החלד ואדם יולד אשר הוא בעיירים. תפירתי עלי גלדי הוא לבוש שק, ומריקים שקיהם עבה יותר לחת בו כל דבר, ואין בין דברי מנחם לדברי דונש, לא שגרי ולא עונש.

שק. וחלקת לשני חלקים שק תפירתי עלי גלדי (איוב סו טו), הם מריקים שקיהם (בראשית מב לז), ואני אומר כי חלק אחד הם. ולעשות משני חלקים אחד ומאחד שנים, הוא כחומץ לשיניים. וכעשן לעינים, והתבונן ופקח אונים, וצפה דרך חזק מחנים.

עין מחברת צד 43 ע"א

כשפם מם ושפה [?] ראייה נחשפה כעומים על שפה זקנים כנערים. מזה ראה דונש לחלוק על מם שפם ולא חלק על אלף אורז? ואם מפני כי השפה הם השפתיים והשפם הם השערות כמו ולא עשה שפמו (ש"ב יס כח) זאת לא זאת, כי לא עשה (ש"ב יס כח) זאת לא אינם השיער, כן השפם אינם שיער, ועיין לא גזור על מעביר בית השחי, ויש מפרשים לא עשה רגליו צפרן הרגלים, ועוד הצריע הקסן אשר לא הביא זקן, איך יעמדה על השפם, לכן בחנתי דברי מנחם לצרפם.

שפם, ואמרת כי מם ועל שפם יעמדה (ויקרא יג מה) לא הוא מן היסוד, והוא מנוחת שפה, ולדבר כמו כן לתכס לא יתכן כי השפם שם רבר וולחי השפה כזקן הלחי ונגב וכמצח, ושמע זקרא בפצח, למען חדרב לנצח.

שפמו כמו ולא עשה רגליו (שם), וכאשר רגליו הם אינם השיער, כן השפם אינם שיער, ועיין לא גזור על מעביר בית השחי, ויש מפרשים לא עשה רגליו צפרן הרגלים, ועוד הצריע הקסן אשר לא הביא זקן, איך יעמדה על השפם, לכן בחנתי דברי מנחם לצרפם.

עין מחברת צד 172 ע"ב

ושכתי. והבאת ושכתי כפי עליך עד עברי (שמות לג כג) בחלק אחד עם תפוחי זהב במשכיות כסף (משלי כה יא) והם שני חלקים, במשכיות כסף הוא כמו ואגן משכית (ויקרא כו א), ושכתי כפי כמו סכחה בענן לך (איכה ג מד), ואם נכתב ושכתי בשין וסכחה בסמך הם בפתרון שנים, כי יש במקרא כמוהם דברים רבים בשין וסמך כתובים בפתרון שנים מן השמות והפעלים, כמו שחם תפילתי (איכה ג ח) כתוב בשין, סתם את מוצא מימי גיחון (דה"ב לב ל) כתוב בסמך, ופתרוןם אחד. וכמוהם בשורי מהם (חושע ט יב) כתוב בשין, לא יסור שבש (בר' מט י) כתוב בסמך, ופתרוןם אחד. וכמוהם ישפך עלימו כפימו (איוב כו כג) כתוב בשין, בינינו ישפך (איוב לד לו) כתוב בסמך, ופתרוןם אחד, ועתירותיהם שושתי (ישעיה יג) כתוב בשין, שסים את חגרות (ש"א כג א) כתוב בסמך, ופתרוןם אחד. וכמוהם ושם עשו דרי בתולידה (יחזקאל כג ג) כתוב בשין, ועסותם רשעים (מלאכי ג כא) כתוב בסמך, ופתרוןם אחד, ונשאו דורו ומספרו (עמוס ו י) כתוב בסמך, ומשרפות אבותיך (ירמיה לז ה) כתוב בשין, ופתרוןם אחד. וכמוהם וישתרו להם מחרושים (ש"א ח ט) כתוב בשין, אם יסתר איש במסחרים (ירמיה כג כד) כתוב בשין, בלתי חרוב ישפך את כפיו (דברי הימים ב' כ' כג) כתוב בסמך.

ושכתי כפי. כמו דלת הקפיא בנקרת הצורים. ושכתי כפי. חקשה למנחם לפרשו כמו סכך כדונש וחרין עמו, כי היה למחוקק לחקות ושכתי עליך עד עברי, או ושכתי בכפי עד עברי כמו באברחו יסך לך (תלים צא ד), וכמו סכחה בענן לך (איכה ג מד). ועוד כי דרך מן הצור שמו הצור למשה בנקרת הצור ולא דרך מלמעל' כמו בבור ולא יתכן דרך [כי אם] מן הצד, ודונש פתר כמו סכחה בענן ולא יתכן סכך כי אם כמו גר, כמו שכת בערו ובעד כל אשר לו מסכב (איוב א י), ואם תאמר וסכחותה על הארון את הפסוק (שמות ג) יש לך להשיב יען כי היה גבוה הרבה מן הארון אומר כן, וכל גבוה עליו יקרא כמו עומד' עלי, גם כי מסך שמו ועל בדי הארון היה נתון, ולכן פירש מנחם ושכתי כפי וגדתי כפי להיות כפי גרד זמן לך, כמו חלה אחת שכת בערו, ולולי שין ושכתי וחסרון הפתרון ואשר לא הייתה כן על נקרת הצור כמו מסך על הארון, בשל דונש היה יתרון.

י) כתוב בסמך, ומשרפות אבותיך (ירמיה לז ה) כתוב בשין, ופתרוןם אחד. וכמוהם וישתרו להם מחרושים (ש"א ח ט) כתוב בשין, אם יסתר איש במסחרים (ירמיה כג כד) כתוב בשין, בלתי חרוב ישפך את כפיו (דברי הימים ב' כ' כג) כתוב בסמך.

בסמך, ופתרונם אחר, ארור מסיג גבול רעהו (דברים כו יז) כתוב בסמך, גבולות ישיגו איוב
 כד (ג) כתוב בשין, ופתרונם אחר, וכמוהם וכמשמרות נשועים (קהלת יב יא) כתוב בשין,
 ויחזקו במסמרים לא ימוט (ישעיה מא ז) כתוב בסמך, ופתרונם אחר, וכמו אלה רבים במכתב
 שונים ובפתרון שונים, והתבונן והיה מן חקיים, וחירש ארץ כעניים.

דונש

עין מחברת צד 43 ע"א

ר"ת

וששתי גם גלתי בפתרון תרגלתי ואנכי תרגלתי לאפרים
 אשר לא תרגלתי מנחם בכורים. (הושע יא ג) מגורת רגל, וכן לא יחכן, כי
 ואנכי תרגלתי לאפרים לחנם הלך דונש לצעוק על-מנחם על תרגלתי כי מנחם חברו במחברת
 תרגל, אך בראש ספרו במחברת ב"ת חברו עם הערופי-האותיות בראשיהם, ולא להסיר
 הדחיץ אך להגיע ליושר הפתרון, והאמנם פתרונו מרגל כאשר פרשו, מנחם במחברת
 ב"ת בראשו.

חרמתי כי אם הרימתי, ולא מן תנופה תנפתי כי אם הניפתי, ואם תאמר כי הדחיץ נוסף במשקל
 הוה [לא] על הפעלים השניים כי אם על השלישיים, ואמר לא יורו בו הכהנים הלוים, ואומר כי
 תרגלתי הוא מן הפעלים הרביעים, והדחיץ בו מן היסוד כמו כתוב ארמית ומתורגם ארמית.
 והתבונן ואל תחזיק בתרמית, וחידך לא הצמית.

עין מחברת צד 186 ע"א

ותורים וחרוזים לכל יודעי רזים ותורי זהב, והבאת תורי זהב (שיר א יא)
 כאחד נגזרים בשורות וסדרים. עם תר אסתר בת אביחיל (אסתר ב יב) בהלק
 מרם ראיתי דברי מנחם כתובים על ספר ביאתי אחד, והם שני חלקים, פתרון תר אסתר סוד
 נאון לחידך בתורים שורות וסדרים וצואוך אסתר, ותורי זהב, הם ממיני בלי זהב,
 בחרוזים עור עליו מלשון המשנה, וכן תורי והתעורר ושינה אל תאהב,
 זהב שורות וסדרי זהב משושקים ומנוקדים דומה הגה תפוזי כסף במשכיות זהב, ותורים
 ומשוקדים בכסף כעין תפוזי זהב במשכיות כסף, ונכון לרמות ריע לסוס ורעה לסוסה,
 בחרוזים. כי לסוסת רכבי פרעה יעשו תורים וחרוזים, וכן תרומות [?] מיושרות, לפקח
 ולסוסים יעשו שהרונים בצואריהם וענקי זהב וכסף בשורים ושורות, וכן תרומות, לפקח
 עינים עוורות.

עין מחברת צד 41 ע"ב

אמונה מגידים ונאמנים עדים תת, והבאת בפעלים האחרים ביום תת י"א
 אשר אין באחרים כיום תת האמורים. (הושע יב) תנה בני לבך (משלי כג כ), ושני
 תת ותן ענין אחר להם, וראה מנחם פתרונם התוים (כ"י חלקים) בתת לעד נקשרים, והת"ו
 אחר החברים להיות אחרים, ולא אמר על תן והגון בתן סלה נחברים, איש באחיהו ירובקו
 כי אם על תת. ואשר דימה דונש תת לצץ יחלכדו ולא יתפרדו, ולא יסור הגון מן יסוד
 לא טוב עשה, כי צץ לא תפול צדי אך מן תת תנה ויהנו ונחלים, כאשר לא יסורו הגונים
 תפול, כי יאמר תתה לי (ש"ב כב מא) כמו מן יסודי קונים ובונים ושוכנים, ואם תאמר

החתה, שחה תחת רגליו (תלים ה) כמו שחתה, אך בלא דגש לא תפול. והאמת כי יסוד הוא כמו תיו כרת אשר יאמר כרתי כמו כרתתי. אך כמו צץ איננו כי יאמר מן צץ צצת, אך בנא תיו באחרונה תיו או תיו תת השנייה דהתיו השנייה הנדגשת תיו השמוש, ותחזקוהו במסמרים ולא ימוש.

כן הם שוים ביום תת י"ו ונותנים, והורה על האמת ואל תהי מן הרוגנים.

עין מהברת צד 184 ע"ב

בפתרון תולעת **אשבר מתולעת**
עמל בקלעת וקולע בצוררים.
אל הירא תולעת! אשיריכם מנחם ודונש אם לא נביאים אתם בני נביאים אתם, כי כאשר הנשחזני אלהים השלמתם ספר חכמתכם למען דעת כי יקום יעקב להכריע דבר מי יקום, ולא אירא לבי כי יעקב בחר לו מאשר למד מסוד בינת שניכם לדובב שפתי שנותיכם ומרשותכם. ועל תולעת שני אשר הפריד מנחם מן התולעים נראים הדברי' כמורו. כי לולי תולעים הנמצאים באוכלים המתולעים ובפגרי האנשים אדומים או אמרתי תולעת שני ממחברת וירום תולעים, גם כי בזה רוח ובוה אין רוח, אך נגד עינינו הם לבנים, לכן אמר תולעת הוא הצבע אדום כאשר נאמר אם יאדימו תולע הוא צמר צבוע כחולע, כצמר יהיו; כצמר לבן יהיו, כפל מלה של אם יהיו חשאיכם כשנים כשלג ילינו, ואנשי חיל מתולעי', האמונים עלי תולע, יוכיחו תולע צובע אדום, ושני אשר שנה עליו לבעבור האדימו יפה יפה משאר צבעים אדומים להוסיף שני על התולעת, ואם תאמר היה לו לחברי עם תולעים לבעבור העשב הצובע דומה לתולעים, גם הוא לא תהיה, כי אחרי השחקה הדק לא נראית לעין גם היא אדומה, והם לבנים. ויש לתלות ולפרש שם התולעת כשם החכלת והארגמן, וירענו וראינו כי תולעת הרימה אשר היא לא תמוש מפגרי הפושעים ותולעי רמה המאכלים לבנים הם, ולא ידמו לצבע התולעת, לכן נתן מנחם שתי מחלוקת להם ואת הכל עשה יפה, אך חלק עליו דונש החכם לפי דרכו ואין וחקר תקן חכמות הרבה, ומדברי שניהם נלמד. ועל אשר ארמנו רונש חכמותו במיצוע אותיות אחז"ע אשר

הלא פתרון תת וחת אחד, ואמר ואם הם בפתרון אחד הם ביסודים שנים, וכאשר שני צדי צץ המטה (שמות יז) מן היסוד, כן שני תיו תת מן חשרש, וכאשר נון וצדי יסוד הנצו הרמונים (שיר ו יג), כן תתיו והנון יסוד תנה ונותנים. וכאשר הם בפתרון שוים צץ המטה והנצו הרמוני' כן הם שוים ביום תת י"ו ונותנים, והורה על האמת ואל תהי מן הרוגנים.

תולעת שני. והבדלת תולעת שני (שמו' כח ו), וירום תולעים (שמות סו כ) בהלק שני. וכאשר הבדלת תולעת שני מן התולעים כן היה עליך להבדיל עץ החיים מכל העצים, ונחש הנחשת מכל הנחש, ובהביאך עץ החי' מכל העץ נחמר למראה ונחש הנחשת עם נחשים צפעונים, יצאת מדרכי החכמה הננוי'. ואשר השיאך והתעך להבדיל תולעת שני מן התולעי' בדלק אחד, ראוהך שני התולעת (ויקרא יד ו), ותולעת שני (שמות כה ד) הוא מן המקרמים המאחרים, כמו ותשקמו בדמעות שלש (תלים פ ו) אשר היה ראוי להיות ותשקמו בשלש דמעות. וכמוהו הוא דמשק אליעזר (בראשית פו ב) אשר היה ראוי להיות אליעזר דמשק. ואם תאמר ואיך לא אבדיל תולעת שני מן כל התולעים בדלק שני ואני אראה השני נקרא תולע בכתוב האמנים עלי חולע (איכה ד ה), ואמר כאשר נקרא צפון ודרום ותימן הרוחות, והיוקים והגלים ותחתיות הארץ תהומי', ולא חלקת אותם לשתי שתי מחלוקות, כן לא היה ראוי לחלק תולעת שני מן יורם תולעים למען הדבר הזה. ונקראו הרוחות צפון ודרום ותימן באים מצפון ותימן, ככתוב עורי צפון ובואי תימן הפיחי גני יזלו בשמי' (שיר ד יו). ונקראו הגלים תהומות בעבור עלותם מתהומות הארץ, ככתוב תהומות יכסימו (שמות פו ה), ונסמכה תולעת שני בפתיחה גדולה למען כי נבנה שמה על אות העין אשר היא מאותיות הגרון. וכל פעולות עלי משקל תולעת שני לא נתקד בפתיחה קטנה כי אם בפתיחה גדולה, כמו ושרה ששעת (ברא' יח') לא יאמר ששעת עלי משקל אפרה וסגרה, וכאשר נבדל העי"ן מן האותיות בשער הזה כן נבדל תת"ת, כי גם הוא מאותיות הגרון

יחשב, ומוצאו קלה (נ"א קרוב) ממוצא העין.
 וכאשר לא יאמר בפתיחה קטנה לַיָּהּ, צוֹלֵעַת, ושושועת, ובוקעת, ובורעת, כן לא יאמר פִּתְּחָהּ, וזורחת, ושושחת, ובושחת, כי אם פִּתְּחָהּ, וזורחת, ושושחת, ובושחת, בפתיחה גדולה בסמיכה ובכריחה במשקל ברחת כל העיר (ירמיה ד כט), וכאשר נבדלו העין והחית בדיותם בסוף המלים במשקל הוה, כן נבדלו במשקלים אחרים: צרעת, וקרחת, וגבחת, ואש מחלֶקֶת (שמות ט כד), לא יאמר מחלֶקֶת במשקל והיא מתקדשת משומאחה (ש"ב יא ד). ועוד כאשר נבדלו העין והחית באלה השערים בדיותם בסוף המלים כן נבדלו והאלף עמהם בסוד שתי הנקודות מהאותיות אשר לפניהם כמו אדני משה נלאם (במדבר יא יח), לא יאמר קָלָאם כי אם קָלָאם במשקל שמרני כאישון בת עין (תלים יז ו). ועל משקל נלאם נאמר קראם מציאם רפאם ובחם שחפם רצחם מתחם בקעם רקעם הקעם. וכאשר נאמר ימצאיו בארץ מדבר (דב' לב י'), כמו כי נאמר ימלאו יבארו יקראו, ירפאו יובחאו ירצחו ישחמאו ימחאו ישכחו ישמעו ירעו יבקעו יתקעו, ולא נאמר יתקעו בשתי נקודות במשקל י"י ישמרו ויחיהו (תלים מא ג), וכן לא נאמר אקראו אבקעו אשכחו, במשקל וריב לא ידעתי אחקרו (איוב כט י). וגם כאשר נאמר נסיו חרצו ארקים ארקעם (תלים יח מג), כן נאמר ארצעם ואובחם ואשכחם ואקראם ואמצאם וארפאם. ולא נאמר ארפאם במשקל אספאם מחול ירבון (תלים קט יח). וכאשר נאמר ישמעני אלהי (מזכ' ו ז), כן נאמר יקראני ימצאני ימשיני ולא נאמר ימשיני במשקל ישקלני במאני צדק (איוב לא ו). וכאשר נאמר לא תזכרוני ל"י אלהיך (דברים טו כא), כן נאמר תקראנו תמצאנו תשמענו. ובנקבה תקראנה תמצאנה תשמענה, ולא נאמר תשמענה במשקל אם תבקשנה ככסף וכמסמונים תחפשנה (משלי ב ז). או תבין יאית י"י דעת קדושים תמצא, כי אורך ימים ושנות חיים יישיפו לך, ואונד תשמענה דבר, מאחרך לאמר זו הדרך לכו בו, כי האמינו וכי תשמאלו, ולא תשענה עיני רואים ולב נמהרים בין לדעת,

נקראת באף ולא באף האמת מדבריו כן הוא, בהיות הנינון למעלה בהברת אה ראשונה וחבר' צה אחרת אחריהם, רק מעט יוצאים אשר יהיו באף כמו רחם לָחֵם, ואשר יהיה הברה ראשונה או והנינון למעלה רובם הברה האחרונה באף, כמו לָחֵם שהם רק מעט, כגון אֶלֶּל לָחֵם יוצאים מזה הכלל שהם באף, ועל אשר כתב כי יאמר בלאם מציאם ימצאם ימצאני הנני כמוסף על דבריו: כי בנא אות אהח"ע באמצע פעל או בסוף פעל של שלש אותיות אם נפתחה החיבה בשתי חיבות אינה נקשפת: אך בקמץ תיקרא כמו קָלָאם קָלָאני, תקראני, יקראוני, או רחצם ירחצם ירחצוני וכן כולם, וזה כלל גדול. אך יקרא יובחו אשר משמעתם חיבה אהת בחסוף הם, כמו ישמחו יתמכו:

וצרפתי תעמוד לעד
 ואמצא דברי אמת
 ולב שלם עמך
 אלהי מרים מך
 ושירה וקשורה
 בסוד וקשורה
 למשיע חסדי
 להגיד את מעשיו
 י"חונן הדעת
 ליעקב תולעת
 ענות עני ורש
 כבוד חכם יירש
 קנה טוב מחרץ
 למען בו ירץ
 "בנפשו אש תחם
 לרונש ומנחם
 אשר גילו ריבם
 ואיה מקשיבם
 לפנינו היו
 נחלים נטיו
 תבונות ומזימות
 והכמות הרמות
 בפיהם תוכחות
 והחכמה אחות
 בכל טוב נאסמו
 ומה טוב נחסמו
 ויד על פה שמו
 ועיניהם שועים.

להשיב בן לברט נביר סודות חרט
אשר דרך ירט והכבוד הרעים.
והנני תלמידים צעיר מעשה ידם
וחרפת האדם ורימת תולעים.
השיבותי מלים ליישר ההתולים
וצהלי בת גלים ודלים עם שועים.
בהרם המכשול חור בל עוד ימשול
וגם תשלו שול למים הרעים.

ותאבו ושמעתם ותינקו ושבעתם ערב וידעתם ובקר נושעים.

[ע"כ נמצא בכתובים.]

נשלמו תשובות דונש והכרעות רבינו תם.

הערות על מנחם ודונש ור"ת

מאת החכם רי"ל דוקעס איש פרעסבורג.

עם תשובות מאת המעריך.

מנחם

דף יא. כפי שאת, צ"ל כפי שארית (1).
ערך אב, שינויי פתרון צ"ל שנויי
פתרון (2).
טו. ערך אדם. המלות "ידע האדם
בסרם הבראו ומקורש בסרם צורחו"
נוכרו מר"י חיוג בהקדמתו לספר
הנוח בלי הזכיר שם המכבר. ומוזה
נראה כי מלת יצירתו הנוכרת היקין
איזה מעתיק והוא שיבוש.
יז. בסוף הדף, שאת המלה צ"ל שואת
המלה (3).
יח. ערך אחיה, לא יתכן להיות צ"ל
להיות (4).
לז. לא נשתוללו כמו אשתוללו, צ"ל או
נשתוללו. ויכל נם כן להיות ולא
אשתוללו (5).
נמ. אשר ספיר אבנים, צ"ל אבניו.
סח. ערך דמן. דברי יוסיפון כאשר
הם לפנינו היום אינם עולים בקנה
אחד עם הדברים אשר נוכרו על שמו
ממנחם או איזה מעתיק קדמון. והא
לך דברי יוסיפון פרק צ"ג: ותהל

האשה ללקוט מן הארץ כל תבן וכל
קש לאכול וכל אשר חמצא בדומן
להבמות ואין כל, ע"כ. ועוד יש
להעיר כי כבר נזכר יוסיפון בפירוש ס'
יצירה ל' דונש בן תמים, הנמצא
בכ"י באוצרות ספרי פאריז, והפירוש
הזה נזכר מר' אברהם אבואלעפיא
בהקדמת פירושו לספר יצירה הנקרא
אוצר עץ גנח.
קט. ערך כפיים וקשר עץ הוא: מלשון
וקשרי חרצה דניאל ה', כלומר קשר
וקשרי האלנוה הם הענפים;
קעא. שדר: מה שנוכר מה מחתורגמן
כבר נמצא ברד"ק על דניאל (בסוף
השרשים) ולפניו היה הנסחא כ"כ
בפרקי אבות השתדר להיות איש:
ובאמת אין צורך להלוק, כי ב"כ בלשון
אשכנו אומרים Sich anschicken
ובמה ויכלו לומר השתדר מן שרש
שדר אשר ענינו שלח בלשון ארמי.
קעג. (בסוף מחלקה ד) כמפרש ומלח וגו'.
נראה כי רמז על פסוק כאשר יפרש
השוחה לשהות (עין ערך מלח חבל):

אחד, להיות מהם איש מוכיר נוסח דברי יוסיפון, רק
מלה דומן לבדה, וחשאו היא ניסח לבאור מאת מהם
עצמו. (7) כמפרש הוא שם החמר נודף לשכות מל ח
וחובל חללים עסי.
(8) לא על השדקן אות מויתור רק על חלוק אות.

(1) כפי שאת מ' כפי היכולת, ושארית לא יתכן.
(2) אין בין שנויי ושינויי מאוס. (3) כפי שאת המלה,
מ'. כפי אשר הסבול המלה. (4) צ"ל להיות ותחלה ה'ת'
בה"א. (5) יתכן כי שתי המלות יתוות. (6) לא ידעתי
מאין תוהו לו החכם דוקעס לאמר כי אינם עולים בקנה